

TARTALOMJEGYZÉK

MÉDITÁCIÓ	ORDASS LAJOS áhitata: Királyod jön!	1
	DÓKA ZOLTÁN: Isten kiáltó emberei!	3
TANULMÁNYOK	BOLERATZKY LÓRÁND: Az egyházkerületek beosztásának kérdése	6
	Id. MAGASSY SÁNDOR: A Kiáltó Szó védelme	11
	"Testvéri Szó" (1986)	21
	ITTZÉS GÁBOR: Néhány személyes szó a "Testvéri Szó" történetéhez	25
	SCHOLZ LÁSZLÓ: Egyházunk mai helyzete és lelkési feladataink (1956)	29
	ZSINAT ELÉ — Dr. SÓLYOM JENŐ cikkeiről	37
HALOTTUNK	Dr. MÁLYUSZ ELEMÉR akadémikus	38
	Tartalmi összefoglaló német és angol nyelven	39

— — — — —

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör független, evangélikus,
teológiai, kritikai folyóirata

Új folyam — 1989. 4. szám — december hó

Megjelenik negyedévenként

Szerkesztők: Ifj. FABINY TIBOR — ITTZÉS GÁBOR

A szerkesztőbizottság tagjai: BOTTA ISTVÁN, DÓKA ZOLTÁN,
ITTZÉS GÁBOR, Id. MAGASSY SÁNDOR

Felelős kiadó: Id. KENDEH GYÖRGY (Tel.: 1-662-523)

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Egyes szám ára: 40,- Ft; évi előfizetési díj: 160,- Ft

Csekkszám: ORDASS LAJOS Baráti Kör — Budapest — OTP XI. ker. 8145-2

Készült: ATE sokszorosító üzeme, Keszthely

HU ISSN 0865-2163

Törzsszám: 476/89.

Engedélyszám: III./EL/20/1989.

MEDITÁCIÓ

Ordass Lajos: KIRÁLYOD JÖN!

Filippi 3,12x.*

"Nem mondom, hogy már elértem, vagy hogy már tökéletes volnék; hanem igyekszem, hogy el is érjem, amiért meg is ragadt engem a Krisztus Jézus".

Sok ma a kereső ember. Találkozunk sokkal, aki szeretne keresztényen lenni, de számtalan kétsége miatt nem tud eljutni a döntésig. Megható igyekezet él benne, hogy túljusson minden gátló akadályon, de nem tudja megragadni a lelkére tartozó dolgokat. Világosan látja, hogy élete fölött nem tudná Úrnak elfogadni és Istennek vallani azt, akit gondolatai szűk korlátai közé be tudna zárni, mégis erre törekszik. Sokszor érezte, hogy voltak pillanatai, - egy-egy mélyen átérzett imádságban, vagy amikor el tudott jutni az úrvacsoravételig, - amikor majdnem meg tudta ragadni Krisztust, hogy azután soha el ne bocsássa már magától. Mire azonban kinyújtotta kezét, ismét eltűnt előle. Megint nem sikerült. Ki tudja, hányadszor már, s nagyobb lett kétsége, csalódása, mint volt valaha. Fájón kérdezi: hát el vagyok zárva végképpen a keresztény élettől? Hát sohasem sikerülhet megragadnom a Krisztust?

Soha! Ezen az úton soha!

Igánkben Krisztus alázatos és boldog híve, Pál szól és ő is így beszél: Nem értem el. Nem vagyok tökéletes. Tehát e téren ő sem jutott előbbre, mint sok kereső mai ember.

Mégis, az ő életében valami egészen döntő jelentőségű változás állott be. "Jézus Krisztus ragadt meg engem." Átélté damaszkuszi óráját. Isten belenyúlt életébe és mindent gyökeresen megfordított. Minden életértékét át kellett értékelnie. Mindent, amivel eddig dicsekedett (4-6. v.), értéktelennek ítélte. (8.). Mikor így mindent elveszített, akkor jutott el Jézus Krisztus ismeretének gazdagságára.

Új egyházi évet ajándékoz nekünk Isten kegyelme. Adventben élünk. Eljövételre készülünk. Advent sohasem azt jelentette, hogy elindult az ember és megérkezett Istenhez, hanem mindig Isten jövetelét jelentette. Nem én ragadom meg Krisztust, hanem engedem, hogy Ő ragadjon meg engem és magáévá tegyen. Minden más törekvéssel fel kell hagynom. Késznek kell lennem, hogy semmis-

*Keresztény Igazság. 1938. dec. - 12. szám.

nek ítéljem vallásosságomat. El kell ismernem, hogy keresztyén ismereteim és neveltetésem nem elég. Meg kell látnom, hogy minden törekvésem ellenére üdvösségem útján egy lépést sem mehettek előbbre. Hogy hiába mutathatok rá Pálhoz hasonlóan életem még annyi külső eredményére. Ezekkel nem tudok Isten előtt megállni. Annyira megsemmisítően uralkodik felettem bűnöm, hogy csak kétségbeesett kiáltás szakadhat fel belőlem: "Óh én nyomorult ember, kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből!" (Róm. 7,24.)

Ádvent Királya, Jézus Krisztus ilyenkor jön el, hogy mint ígérte, tehetetlenségemben megragadjon engem. Ha engedem magam megragadtatni, nem enged el soha többé. Nem hagy cserben félúton. Elvezet a győzelem jutalmáig. Megragadtatva Krisztus által elértem, ami után annyira igyekezem: elhivatásom jutalmát.

* * *

ÁLDOTT KARÁCSONYI ÜNNEPSZENTELÉST
ÉS ISTEN HŰSÉGES OLTALMA ALATT
BÉKESSÉGES ÚJESZTENDŐT KÍVÁN OLVASÓINAK

A "KERESZTYÉN IGAZSÁG" SZERKESZTŐSÉGE ÉS MUNKATÁRSAI

"DICSŐSÉG A MENNYEKBEN ISTENNEK, ÉS E FÖLDÖN BÉKESSÉG, ÉS
AZ EMBEREKHEZ JÓ AKARAT!"

ISTEN KIÁLTÓ EMBEREI
Lukács 3,2-6

(Záró áhitat a Megújulási Mozgalom országos találkozásán, 1989. augusztus 26-án, a Budapest-kelenföldi gyülekezet termében.)

Kezdő és záró ima:

Adj csendet, Urunk, hogy hallgatni tudjunk Tereád. Adj bűnbánatot, hogy el tudjuk fogadni bocsánatodat. Adj reménységet, hogy szólni tudjunk, kiáltani merjünk Rólad az emberek előtt. Ámen.

Alapige:

(2) Annás és Kajafás főpapok idején szólt az Úr Jánoshoz, Zakariás fiához a pusztában. (3) Ő pedig bejárta a Jordán egész környékét és hirdette a megtérés keresztségét a bűnök bocsánatára, (4) amint meg van írva Ézsaiás próféta beszédeinek könyvében: "Kiáltó hangja szól a pusztában: Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit: (5) minden szakadékokat töltsetek fel, minden hegyet és halmot hordjatok el, legyenek a görbe utak egyenessé és a göröngyösek simává: (6) és meglátja minden ember az Isten szabadítását."

Kedves Testvérek!

Isten ügyének történelmi útján mindig újra megjelennek Isten kiáltó emberei. Azok, akik félelem nélkül elkiáltják a szabadító Isten nevét. Ilyenek voltak a próféták, az apostolok és ilyenek voltak a reformátorok. De Isten a mi századunkat is megajándékozta kiáltó emberekkel. Gondoljunk az ökumenikus mozgalom elindítói-ra, a belső megújulás, az ébredés hűséges munkásaira, az egyházi szeretetmunka és szociális felelősség önfeláldozó harcosaira, vagy azokra a bátor hitvallókra, akik a hitlerizmus vagy a sztálinizmus idején szembeszálltak a totális állam terrorjával az evangélium és az egyház szabadságáért.

Tulajdonképpen az volna a normális, ha az egész egyház mindig, szünet nélkül Isten kiáltó egyháza volna. Sajnos, az egyház rendszerint elalszik vagy elnémul vagy félrebeszél. Ezért küldi Isten a kiáltó embereket.

Mi, akik a "Kiáltó szó" c. iratot aláírtuk és szétküldtük, azokkal együtt, akik azt elfogadják, Isten kiáltó emberei szeretnénk lenni egyházunk mai életében. Kérdés: valóban azok vagyunk-e? Mert nem mindenki Isten embere, aki kiabál! De mindenki azzá lehet.

Ezt az ígét azért választottam, hogy Isten egyik legnagyobb kiáltó emberének arcába tekinthessünk és tanulmányozhassuk, mit jelent Isten kiáltó emberének lenni. Érdekes ige ez! Lukács evangélista Ézsaiás próféta szavait mintegy tükörként tartja Keresztelő János arca elé. Így azután nem egy, hanem egyszerre három régi kiáltónak az arcvonásait szemlélhetjük benne. Négy ilyen arcvonást szeretnék most röviden élesre rajzolni.

1./ Isten kiáltó embere útkészítő és másokat is erre biztat: "Készítsétek az Úr útját!" Tehát az Úrnak készít utat. Senki másnak. A hangsúly ezen a kizárólagosságon van. Nem a császárnak, nem Heródesnek, nem Kajafásnak, de nem is önmagának vagy a tanítványainak vagy a barátainak. Csak az Úrnak! Isten kiáltó embere ezért nem lehet megalkuvó opportunistá, önző karrierista vagy szűkkeblű szektaprédikátor. Vannak lelki űrhajósok, akik Istent úgy kezelik, mint a hordozó rakétát: ha már lendületbe hozta, pályára juttatta őket, akkor leválnak róla. Isten kiáltó embere nem önmagát akarja pályára juttatni. Nem önmagát, még a saját kegyességét sem árulja. Nincsenek rejtett ambíciói. Illegális támasztékok nélkül, egyedül az Úrra koncentrálna hív mindenkit az útkészítésre, mert tudja, hogy az igazi, alapvető és végleges segítség nem bennünk van, nem is valamilyen minőségünkben vagy produkciónkban vagy gondolatunkban, hanem egyedül abban, aki jön: az érkező Úrban. Az Úrban, aki útban van a világhoz. Aki közel van, egyre közelebb. Aki ott áll minden élet kapujában és aki éppen ezért minden ember számára mindenkinél és mindennél aktuálisabb és fontosabb.

Ez az egyedül Istenhez kötött, felséges szabadság Isten kiáltó embereinek legalapvetőbb arcvonása és titka. Csak ilyen emberek tudnak igazán együttműködni Isten ügyében!

2./ Isten kiáltó embere az egyenes utak embere: "tegyétek egyenessé ösvényeit!" Alapállása a szabadság. Alapiránya az igazság. Tudja, hogy Isten mindig egyenes, azaz igaz úton jön hozzánk. Ezért maga is egyenes, igaz utakat keres az azokon jár. Nem azt kérdezi, mi a hasznos, hanem ezt: mi az igaz? Csak aki nem az Urat várja, hanem valaki vagy valami mást, az szereti a görbe, dimbes-dombos utakat, ahol el lehet rejtőzni, másokat félrevezetni vagy éppen szakadékba sodorni. Isten kiáltó emberének nem lehet közömbös, hogy vannak, akik folyton a szakadékokban sínylődnek, és vannak, akik mindig a hegycsúcsokon sütkéreznek. Igenis, fel kell tölteni a szakadékokat, és el kell hordani a hegyeket és halmokat, hogy mindenki számára egyenes és igaz legyen az út. Nehéz ez? Bonyolult? Csak a hazugság bonyolult! Isten igazsága egyszerű és világos: vétkeztél — megbocsátok!

Azt hiszem, ma azért nem érezzük az érkező Úr megújító erejét és csak hazudozzuk a megújulást, mert össze-vissza szaladgálunk önigazságaink csúcsain, csak hogy le ne kelljen szállnunk a bűnbánat mélységébe és ki ne kelljen mondanunk Dáviddal: "Vétkeztem az Úr ellen!" — vagy a vámszedővel: "Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek!" Egymás bűneit, persze, szívesen megvalljuk, sőt el is ítéljük. De a magunkét észre sem vesszük, míg Isten nyakunkra nem küldi Nátánt. Pedig mindig itt, a bűnbánat mélységében kezdődik az egyenes út, amelyen szembejön velünk megújító kegyelmével a Megfeszített és nagypénteki szétszórtságunkból hűsvéti közösséggé formál bennünket.

3./ Isten kiáltó embere reménységet kiált: "...meglátja minden ember az Isten szabadítását!" Az elmúlt évtizedekben egyik legnagyobb vétkünk küldetésünk ellen az volt, hogy engedtük megbénítani magunkat a szekuláris futurologiával, akár optimista, akár pesszimista jövőképet festett elénk, és szinte szégyelltük

az Isten jövendőjét. Azt, hogy a világ mindenestül Őfeléje tart és Benne ér célhoz.

Ma egyre nő valami pánikszerű, ideges feszültség az egész embervilágban, mert egyre kisebb lesz a sanszunk, hogy sikerül megállítani és visszafordítani a magunk okozta pusztulási folyamatokat. A veszéllyel együtt nő a vészmadarak száma. Isten kiáltó emberei nem tartozhatnak közéjük. Igaz, lealkudhatatlanul meg kell hirdetnünk Isten törvényének vádoló ítéletét, le kell lepleznünk a teremtettség belső rendjének lábbaltiprását. De megriadt embertársaink között mindenekelőtt a reménység hírnökeivé kell válnunk. Éspedig nem valami kozmológiai vagy történetfilozófiai optimizmusból, hanem abból a hitből, hogy Isten Jézus Krisztusban megbocsátotta bűneinket, tehát nem mondott le rólunk, sem a világról. Ő a világunk és reményünk egyetlen alapja életünkben és halálunkban.

Ma valami különös, új mélységű, kozmikus aktualitást nyer a régi, szép latin fohász: ave crux, spes unica! Üdvözlégy kereszt, egyetlen reményünk! Ezt kellene ma tisztán, érthetően, a reménységet talált szív szeretetével és lendületével elkiáltanunk az útkereső fiatalok, a csalódott felnőttek és a csüggedt öregek felé egyaránt: "meglátja minden ember az Úr szabadítását!" Addig maradunk Isten kiáltó népe, amíg ezt a horizontot fel nem adjuk.

4./ Végül még valamit. Isten kiáltó embereinek életében, de magánál Jézus Urunknál is egy sajátos lüktetés figyelhető meg. Mielőtt kiáltanának, előbb csendben vannak: Négy szemközti magányban Istennel. Keresztelő Jánosról is azt olvassuk, hogy mielőtt kiáltó szava felhangzott, a puszta csendjében várta Isten jeladását. Csend és kiáltás. Ez a két pólusa annak a lüktetésnek, amely Isten embereire jellemző.

Öt év óta többször is kiáltottunk egyházunkban. De a mi Jordánunkhoz nem sereglettek a bűnbánók s ma sem sereglenek. Bizonyára oka ennek a kemény szív is, a süket fül is, a félelemszülette bénaság is, az érdekdiktálta közöny is. De azért fordítsuk magunk felé is a nyílvessző hegyét, és kérdezzük meg: nem azért erőtelene-e a kiáltásunk, mert kevés mögötte a csend?

Azt hiszem, Isten a jövőben sem veszi le rólunk a kiáltás küldetését és terhét. Jézus szerint ez annyira fontos Isten ügyében, hogy ha elhallgatnánk, "a kövek fognak kiáltani" (LK 19,40). De bizonyára még több csendre, még több imádságra van szükségünk, hogy kiáltó szavunk feltázza egész egyházunkat és benne mindnyáján együtt Isten szabadításának és reménységének útkészítői és útegyengetői legyünk. Ámen.

AZ EGYHÁZKERÜLETEK ÚJ BEOSZTÁSÁNAK KÉRDÉSE

Az evangélikus egyház szervezetének harmadik önkormányzati fokozata az egyházkerület (superintendencia, dioecoesia) először a XVIII. század elején épül ki és az egyetemes egyházi közgyűlés intézményének a XVIII. század második felében történt kialakulásáig mint legmagasabb fokú egyházkerületi hatóság szerepel.

Az egyházkerületi beosztás kérdésének tárgyilagos megítéléséhez elengedhetetlenül fontos, hogy történelmi, egyházvédelmi, egyházjogi és takarékosági szempont alapján, ezek gondos mérlegelésével foglaljunk állást.

I. Történelmi érvek. A magyarországi evangélikus egyház szervezkedése az 1608. évi k. e. I. tc. 2. §-a alapján indul meg, amely lehetővé teszi az egyházi önkormányzat kiépítését, megengedvén, hogy "minden vallásfelekezethez a maga hitét valló elöljárói vagy superintendensei legyenek."^{1/}

Az 1610. évi zsolnai zsinat a tíz felsőmagyarországi vármegyére (Liptó, Árva, Trencsén, Túróc, Nógrád, Zólyom, Hont, Nyitra és Pozsony) részére superintendenciát szervez,^{2/} míg a német és magyar ajkú egyházközösségek számára külön inspectorátust^{3/} létesít, mégpedig a Pozsony, Nyitra és Bars vármegyék területén levő német egyházközösségek számára a pozsonyi, a bányavárosok részére a selmeci, ugyanezen megyék magyar anyanyelvű hívei részére pedig a Szeredi inspectorátust. Ez a három inspectorátus a superintendenciákhoz hasonló önálló szervezettel nem rendelkezik, sőt az alá tartoznak, azonban bizonyos fokig mégis önálló önkormányzati hatóság számba mennek.

Az 1614. évi szepesváraljai zsinat az öt sz. kir. város (Lőcse, Kassa, Eperjes, Bátfia és Kísszeben) egy önálló városi superintendenciát, — melyhez utóbb hatodiknak Késmárk sz. kir. város csatlakozott, — továbbá Szepes és Sáros vármegyék többi egyházközössége részére egy megyei superintendenciát létesített.^{4/}

Az 1707. évi rózsahegy-i zsinat négy egyházkerület felállításiával újjárendezi az egyház területi beosztását, mert I. Lipót alatt az egyház szervezete "feldúlatott és összezavartatott", amint ezt a zsinat kánonainak bevezetőjében olvashatjuk.^{5/}

A zsolnai, szepesváraljai és rózsahegy-i zsinat partikuláris jellegénél fogva nem az egész országot, hanem csupán az északnyugati vármegyéket osztotta superintendenciákra.

Az 1731. évben kelt Carolina Resolutio prima királyi kegyelettel teszi függővé a superintendenciák felállítását és megkövetelte a felosztás tervének a felterjesztését is, az 1734. évi Carolina Resolutio secunda már csak négy superintendencia szervezésére ad engedélyt és megtiltja, hogy a szervezésből a népre terhel háromoljon.^{6/}

A Carolina Resolutio secunda alapján a bányai, dunáninnyi és tiszai kerületek ténylegesen 1735-ben alakulnak meg, a dunán-túli újjászervezésére 1737-ben kerül sor. A négy kerületben való szervezés nem volt kielégítő, mert az egyházi érdek és a hívek lelki szükséglete kisebb, könnyebben látogatható kerületeket kívánt volna meg. A dunáninnyi egyházkerület nemzetiségi összetétele pedig annyira kedvezőtlen volt, hogy az eredményes munkát komolyan gátolni tudta.^{7/}

Az 1894. évi zsinat hosszas harcok után a dunáninnyi kerületnek új beosztást ad és ezzel az obstrukciók helyett újra az egyházi élet kimélyítésére irányíthatja a figyelmet.^{8/}

Az egyetemes közgyűlés 1920. dec. 9-én tartott ülésén a statusquo és területi integritás alapjára helyezkedett.^{9/}

Az egyre nehezedő megélhetési viszonyok hatására először az 1931. évi egyetemes közgyűlésen vetődik fel a két csóna egyházkerület: a tiszai és a dunáninnyi egyesítésének szükségessége,^{10/} mely az 1934-37. évi zsinatot is élénken foglalkoztatta. Ez a kérdés az E. T. II. tc. 61. §-nak elfogadásával nyert kompromisszumos megoldást oly módon, hogy az egyházkerület megszüntetése, vagy új egyházkerület szervezése a zsinat hatáskörébe tartozik; az egyetemes közgyűlés pedig az érdekelte egyházkerületek közgyűléseinek kezdeményezésére szükség esetén egyházkerületek közigazgatásának ideiglenes egyesítését is elhatározhatja.

Az 1952. I. tc. a magyarországi evangélikus egyház területi beosztásának újjárendezéséről intézkedik. Az eddigi egyházkerületi beosztást és elnevezést megszünteti és a régi négy egyházkerületből az Északi és Déli egyházkerületet alakítja ki 8-8 egyházmegyével. Az egyházkerületek területi beosztásának megváltoztatását a tervezet az egyház valóságos teherbírásához és méreteihez való igazodás szükségességével indokolta.

Már az eddig előadottakból is kitűnik, hogy az evangélikus egyháznak négynél kevesebb egyházkerülete nem volt, volt azonban olyan időszak is, amikor ennek majdnem a duplája volt. Ebből az is látható, hogy régen sokkalta kisebb területi egységet, csekélyebb számú hívekkel foglalt magában, mint az első háború utáni legkisebb egyházkerület, pedig akkor az egyházi közigazgatás jóval egyszerűbb volt, mint ma.

II. Egyházbiztonsági szempontból is nyilvánvaló, hogy a jelenlegi megoldás nem előnyös, hisz kisebb egyházkerületet könnyebb pásztorálni, mint mammut kerületet, ahol a távolságok óriásiak és ahol intenzív lelki munka alig képzelhető el. A történelem is beigazolta, hogy kis területek sohasem váltak az egyház kárára, hanem megerősödött a hitélet és áldozatkészség. Különösen a római katolikus egyház ismerte fel korán ezt az igazságot és Mária Terézia korában úgyszólván hívek nélküli területen létesítette a székesi, besztercebányai, szombathelyi, székesfehérvári és munkácsi püspökséget. A Kassai és szatmári püspökség érseki rangra emelését I. Ferenc "az egyházi fegyelem értékelése, másfelől a magyar klérussal szemben való tisztelet"-ből tartotta kívánatosnak.^{11/}

A jelenlegi — hozzávetőlegesen 250 ezer — evangélikus lelki gondozása és kormányzása szinte leküzdhetetlen feladat elé állítja a két püspököt. Ehhez még hozzájárul az is, hogy a két kerület szalagszerűleg vágja ketté az ország területét szakítva bármiféle területi egységgel, kb. félezer km hosszú sávon. Ez a tagolás főgyelmén kívül hagyja azt a tényt, hogy óriási különbség van az egyes területi egységek, pl. a Dunántúl és a bányakerület híveinek összetétele, lelki igénye, műveltségi foka között s így teljesen heterogén elemeket zár össze az a beosztás. A két kerület budapesti székhelye — mindkettő a déli egyházkerület területén — szinte azt szimbolizálja, hogy az egyház lemondott a pasztorizáció intenzív formájáról, a nyáját szabadjára engedte.

A közel 400 ezer lélekszámot számláló osztrák evangélikus egyház is 6 superintendencia felállítását tartotta szükségesnek. A magyar evangélikus püspökök vállára a jelenlegi körülmények között szinte elviselhetetlen teher nehezedik. Ennek nyilván sok oka van. Az egyik az, hogy míg a katolikus egyházmegye kormányzatra tekintélyes püspöki apparátus: a kúria és a káptalanok kiépített szervezete áll rendelkezésre, addig az evangélikus egyházkerület élén álló püspököt adminisztratív munkájában legfeljebb a püspöki titkár, esetleg egy irodaigazgató és gépíró nő segíti. A hatalmi megosztás is túlságosan centralizált, szinte minden, kevéssé lényeges ügy is a püspök kezében fut össze. Ehhez járul még az is, hogy a püspökök nemzetközi tevékenységi köre is alaposan felduzzadt. Számtalan nemzetközi szervezet, vagy bizottság tagja és se szeri, se száma azoknak a konferenciáknak a száma, amelyeken való részvétel elvonja a püspököt a hazai tevékenkedéstől.

A kis egyházkerületek mellett szól az a körülmény is, hogy a hívek közel negyed része szórványokban él, akiknek lelkiismeretes pasztorizációja nagy kerületek mellett aligha képzelhető el. A jelenlegi állapot mellett még az sem látszik keresztülvihetőnek, hogy a püspök a kisebb gyülekezeteket 2-3 évenként végiglátogassa. Pedig a püspöklátogatás óriási egyházépítő hatásáról nem szabad lemondanunk.

Az evangélikus egyház súlyát és tekintélyét mind befelé, mind kifelé a nagyobb számú egyházkerület és püspöki kar növelni tudná. Természetesen olyan püspököké, akik közbizalomból, egyéni képességeik és jellemük alapján kerülnek erre a vezéri posztra. Másrészt nagy vonzóerőt jelentene az evangélikus lelkészek számára, ha a papság jelesen képzett és vezetésre hívatott tagjai közül egyházi érdemeik elismeréséül minél többen érhetnék el azt a magasabb egyházi méltóságot.

III. Egyházjogi szempontból is káros kihatásai vannak a jelenlegi két egyházkerületi rendszernek. Jelenleg alig lehet "püspöki kar"-ról beszélni, amely a múltban szokásjogi alapon az egyház virulens szerve volt. A "tres faciunt collegium" elv alapján legalább három egyházkerület volna kívánatos.

A jelenlegi két egyházkerületi (a püspöki) rendszer jogkörbe tartozó döntéseknél nehézséget okoz; eltérő vélemény esetén ui. eleve biztosítotttnak látszik a hivatalára nézve idősebb püspök álláspontjának az elfogadása, tehát a döntés eleve nem lehet demokratikus. Három püspök esetén a többségi elv áttörné a centralisztikus-monolitikus vezetési rendet.

A hivatalára nézve idősebb püspök vállaira a jelenlegi megoldás emberfeletti terheket ró. Nemcsak mammut kerületét kell kormányoznia, hanem az egyetemes felügyelőtől megszerzett ius representatiue omnimodo mellett az egész egyházat lelki téren vezetnie kell. Több kerület mellett, saját kisebb kerületének a vezetése könnyebbséget jelentene számára. A két kerülettel megszűntek a kerületi szervek is anélkül, hogy az új kerületi szervek taglétszáma emelkedett volna s így a régi kerületek elestek valamiféle kárpótlástól.

IV. Takarékossági szempontokra történt a leghatározottabb hivatkozás az 1952. I. tc. indoklásában. Elvként meg kell állapítanunk, hogy takarékosagra valóban törekedni kell, de nem törekedhetünk a mindenáron való takarékosagra. Nagy elveket, elsőrendű egyházi szempontokat nem szabad kizárólag takarékosági kérdésként kezelni, főleg akkor, amikor a kérdés esetleg másként is megoldható és amikor az így elérhető megtakarítás nincsen arányban a bekövetkezett károkkal. A két püspöki székhelynek Budapesten történt rögzítésével ui. a püspöki kiszállási költségek jelentősen emelkednek. De emelkednek a lelkesítő kiadások is a nagyobb távolságokra történő utazások miatt. Ha Budapesten, Győrött, Nyíregyházán alakulna ki püspöki székhely a környező gyülekezetek megközelítése kedvezőbb lenne. Inkább más területen, a kormányzás és közigazgatás, vagy külföldi utazások vonalán kellene módot találni arra, hogy az egyház a rendelkezésre álló anyagiakkal még nagyobb beosztással, még nagyobb takarékosaggal gazdálkodjék.

Történeti, egyházvédelmi, egyházjogi és takarékosági szempontok egyaránt a jelenlegi egyházkerületi beosztás ellen szólnak. Az evangélikus egyháznak minimálisan három egyházkerületre lenne szüksége. Ennek megoldásához a feltételek szinte önként kínálkoznak az elkövetkezendő zsinaton. Vissza kellene állítani a volt négy egyházkerületet és a két legkisebbet: a dunáninnenit és a tiszait ideiglenesen egyesíteni kellene. Ezzel a megoldással az egyházi érdekek, — a további demokratizálás — és a hívek lelki szükséglete is kielégítést nyerne. Ha azonban az egészségtelen centralizációt idejében nem fogjuk megszüntetni, evangélikus híveink szétszórtságukban mostoha lelki gondozásban részesülnek; a püspöki tisztség hatékonysága a túlterheltség következtében esetleg már elkésve olyan bajokhoz vezetne, amelyek többé alig orvosolhatók.

Tekintettel arra, hogy az egyik püspöki tisztség megürülése várható a közeljövőben, célszerűségi okok mellett szólnak, hogy a megürülő püspöki tisztség egyelőre ne legyen betöltve, hanem az egyházkerület püspökhelyettese lássa el a teendőket a zsinatig.

Akár már tavasszal is összeülhetne a zsinat, amely a kerületi beosztásokról dönthetne, annál is inkább, mert ez a kérdés hasz-
szadalmis előkészítést alig igényelne. Ehhez azonban az előkészü-
leteket célszerű lenne mielőbb megtenni.

Dr. Boleratzky Lóránd

* * *

MAGYARÁZATOK

- 1./ MIKLER KÁROLY: Magyar evangélikus egyházjog.
Budapest, 1906. 466. o.
- 2./ ZSILINSZKY MIHÁLY: Az 1610-ik zsolnai evangélikus zsinat
háromszázados emlékűnnepén. Selmecbánya, 1910. 25-26 o.
- 3./ Az inspector kifejezés itt nem világi felügyelőt jelent,
hanem egyházi superintendenst, pontosabban alsuperinten-
denst (inspicere, pure attendere episcopem).
- 4./ BRUCKNER GYŐZŐ: A szepesváraljai zsinat 1614-ben. Nyíregy-
háza 1914. és a reformáció és ellenreformáció története
a Szepességben. Budapest, 1922. I. 1889. 209-224 o.
- 5./ ZSILINSZKY MIHÁLY: Egy forradalmi zsinat története
(1707-1715) Budapest, 1889. 60.o.
- 6./ RIBINI: Memorabilia A. C. in Regno Hungariae.
Pozsony, 1787. II. 311. o.
- 7./ BRUCKNER GYŐZŐ: A magyarhoni ev. egyház egyházkerületeinek
beosztása történelmi és egyházjogi megvilágításban.
Miskolci Jogászélet 1937. XIII. évf. 10.o.
- 8./ U. o. 10-14 1.
- 9./ Egyet. közgyűlés 1920. dec. 9. jk. 3. jk. pont.
- 10./ 1931.: 7. jkp.
- 11./ ECKHART FERENC: A püspöki székek és káptalani javadalmak
betöltése Mária Terézia korától 1918-ig.
Budapest, 1935. 23. o.

A KIÁLTÓ SZÓ védelme

Dr. Harmati Béla püspök, majd később dr. Nagy Gyula püspök körlevelet küldött az espereseknek és hivatalos tájékoztatást, értékelést adtak a Kiáltó Szóval kapcsolatban. E körlevelek az LMK üléseken – a legtöbb helyen felolvasásra kerültek és így nyilvánosságra kerültek. Hogy semmi félreértés ne essék, kiki tisztán láthasson az alábbiakban közöljük a két püspöki levelet – időrendi sorrendben.

Budapest, 1989. augusztus 2.
286/1989

Kedves Testvéreim!

A tegnapi napon kaptam meg a Kiáltó Szó című írást 23 aláírással. Mivel dr. Nagy Gyula püspök-elnök hivatalos úton Genfben tartózkodik és ezért elnökségi ülést vagy esperesi értekezletet most nem tudunk összehívni, a következőkben szeretném vitára bocsátani első gondolataimat a körlevélként szétküldött írásról.

1/ Egyházunkban minden hangot figyelembe kell vennünk. A szöveg szerint az aláírók az evangélium ügyéről, az egyház megújulásáról kívántak szólni, ennek érdekében Megújulási Mozgalmat hirdettek meg. Ezért az írásra és annak szempontjaira, valamint az aláírók esetleg sorok között megbúvó múltbeli rossz tapasztalataira nagyon oda kell figyelnünk. Veszély volna az írás szembe-ötölő egyoldalúságai miatt a csoportot lekicsinyíteni.

2/ Figyelnünk kell a szöveg nyilvánvaló ellentmondásaira. Egyszerűen nem igaz, hogy "miközben az egyházvezetőség a megújulás jelszavait emlegeti, valójában semmi lényegeset nem tett ebben az irányban". Az aláíróknak szelektív az emlékezete 1984-től napjainkra vonatkozólag. Hiszen pl. a Testvéri Szó egyik tagja kerületi felügyelő lett, kettős jelölt volt a legutóbbi püspök-választáson, indul a Gimnázium, épül az új Teológiai Akadémia, megalakult a MEVISZ, megindult a gyülekezeti hitoktatás és most lehetőségünk van az iskolai hitoktatás bővítésére is. A múltbeli sérelmeket igyekezett az egyházi vezetőség rehabilitációs eljárásokkal jóvátenni. Mivel az aláírók azért jöttek össze Kőszegen, hogy felférjék egyházunk helyzetét, azt kell mondanunk, hogy ez a felmérés ott hiányos volt és fontos tényeket nem vett figyelembe.

3/ Az íráson végigvonul az a magabiztosság, hogy a mozgalomban "egyedül az evangélium igazsága a mérték", ezért felhív mindenkit, hogy "fogjunk össze Jézus Krisztus szabad szolgálatára". Nem érthető, miért nem lehet Jézus Krisztust ma az egyházi kereteken belül, a gyülekezetekben szolgálni. Tisztázandó, kiket értenek ezen, hogy "egyházvezetőség". Ellentétben az egyházi renddel, mozgalmi szervezést, párbeszédet, zsinati előkészületeket és ellenőrzést kívánnak. Elutasítják az evangélium politikum alá rendelését, ugyanakkor a követelések sorban a saját egyházpolitikumuk és a társadalmi reformfolyamatok külső sürgetése adta politikum felől érvelnek.

4/ A Kiáltó Szó című írással kapcsolatban egyházunkban a következő intézkedéseket javaslom:

a/ Minden egyházmegyében a lelkeszi munkaközösségi alkalmon és egyházmegyei presbiteri üléseken vagy közgyűléseken is beszélni kell az ügyről. Nincs tabutéma az egyházban. Ugyanakkor nem szabad engedni a demokrácia ürügyén az egyoldalú kisebbségi vélemények diktatúrájának. Egyházunk rendje szerint gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek és országos egyház megválasztott vezetőségei illetékesek a döntésekre. Semmiféle mozgalmi vagy egyesületi beleszólás ezeknek a testületeknek a működésébe nem lehetséges, van azonban lehetőség a hozzászólásra. Így például a zsinati előkészületek, egy-egy terület gondjainak feltárása, múltunk elemzése kérdéseiben minden egyháztag hozzászólásának helye van.

b/ Vissza kell utasítani minden fórumon, ahol az ügy előke-rül, közelmúltunk egyházi eredményeinek elhallgatását vagy letagadását. Vissza kell utasítani az irreális elképzeléseket, mint pl. egy második, vidéki diákotthonos gimnázium felállítását. Hiszen még az első iskolánk anyagi feltételeit sem tudtuk teljesen biztosítani.

c/ Megadott témákkal, megbeszélte időben lehet fórumszerű, nem döntési-határozati jellegű megbeszéléseket folytatni, amint ilyenek mindig is voltak a legutóbbi két évben. Ezeknél azonban nemcsak ezt a csoportot, hanem minden más csoportot, pl. az ún. ébredési csoportokat is figyelembe kell venni.

d/ Szükséges a személyes beszélgetés a csoport tagjaival az illetékes esperesek, püspökök, felügyelők részéről, még a megadott országos találkozó előtt.

e/ A szeptemberre kitűzött országos esperesi értekezlet napirendjére kell tűzni az egyházi reformok kérdését és ezt elő kell készíteni, figyelembe véve a megújulási mozgalom és más körök javaslatait. A mozgalom követeléseinek infrastrukturális és személyi részét át kell gondolni.

Szíves köszöntéssel

Dr. Harmati Béla
püspök

Budapest, 1989. augusztus 18.

156/0/1989

Kedves Esperes Testvérek!

Kedves Munkatársaim!

Harmadik nyári szolgálati utamról hazaérkezve, csak augusztus 11-én jutott el hozzám a 23 aláírással a gyülekezeteknek szétküldött, "Kiáltó Szó" című irat.

Püspöktársam, aki külföldi távollétem alatt országos egyházi ügyekben helyettesített, augusztus 2-i levelében válaszolt az említett iratra. Levele tartalmával, a benne javasolt tárgyalókészséggel, nyitottsággal, a helyes értelmű demokratikus magatartással, ugyanakkor egyházunk törvényekbe foglalt rendjének határozott érvényesítésével egyetértek. Esperes Testvéreimet és egyházunk megválasztott, felelős vezető munkatársait az egyházi élet minden szintjén a gyülekezetekig arra hívom fel, szolgálati eszünk szerint a jelenlegi bonyolult helyzetben őrkdjenek teljes hűséggel a Magyarországi Evangélikus Egyház egységének, belső békéjének és megújulásának megörzésén!

Püspöktársam levelének világos állásfoglalásához és javaslataihoz még a következőket kívánom hozzáfűzni:

1/ A "Kiáltó Szó" legtöbb követelése egyszerűen a jelenlegi egyházi vezetés hivatalos és egész munkánkat irányító programjából vett kölcsönzés (pl. a spirituális és magatartásbeli megújulás; az evangélizációs munka kiterjesztése; az egyházi törvények felülvizsgálata az egyházi testületek, LMK-k és személyek erre vonatkozó javaslatainak már két éve meghirdetett összegyűjtésével és az új törvényhozó zsinat összehívásával; a felesleges egyházi címek eltörlése; nyílt pénzügyi elszámolás és hivatalos ellenörzés; sajtónk átförmálása; egyéni döntések helyett a választott testületek döntései az egyházi élet minden szintjén; a teljesen szabad egyházi választások és a többség döntésének demokratikus elfogadása, mint ez a jelenlegi országos felgyelöl-választásnál is irányadó, egyházunk teljes autonómiájának érvényesítése az államhoz való viszonyban; a rehabilitációs eljárások először megindított folyamata a magyar egyházi életben stb.). Ezeket a "Megújulási Mozgalom" követeléseiként kisajátítani akarni megtesztö magatartás.

2/ Egyházunk oktató-nevelö munkájának "kiepítését" követelni akkor, amikor az irat aláírói is nagyon jól tudják, milyen erőfeszítéseket tesz egyházunk vezetösege ezen a területen, igénybevéve hazai egyházunk és a külföldi testvéregházak áldozatos segítségét, számunkra, akik ebben a szolgálatban évek óta fáradozunk, nehezen érthető. Haö utaljak csak a hitoktatás széleskörü kiterjesztésére, a teológiai nevelés folyamatban levö reformjára, egy háromszor nagyobb, új Teológiai Akadémia közeli megnyitására egy többsörösére bövölö Teológus Otthonnal, az Evangélikus Gimnázium

szeptemberi újra-megnyitására, vallástanítási konferenciákra, előkészületben levő új tankönyvekre stb.

3/ Nem kevesen vannak a mai egyházi közéletben, akik évek óta nyíltan vagy "suttyogó propagandával" törekşenek a jelenlegi egyházi vezetés lejáratására, meggyanúsítására, legtöbbször végső erejével, egészsége kockáztatásával végzett nehéz szolgálatának szeretetlen és igazságtalan kritizálására. Milyen lelkiismerettel állnak meg majd és naponként is Isten színe előtt, amikor segítség helyett a szükséges megújulást mások, e vezetés felelős munkáját végzők állandó gyanúsításával, kritizálásával próbálják megvalósítani? Hogyan alkalmazzák önmagukra Jézus evangéliumi ígését: "Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek! Mert amilyen ítélettel ítéltetek, olyannal ítéltettek, és amilyen mértékkel mérték, nektek is olyannal mérnek. Miért nézed a szálkát atyádfia szemében, a magad szemében pedig miért nem veszed észre még a gerendát sem? ... Képmutató, vedd ki előbb a saját szemedből a gerendát, és akkor majd jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd atyádfia szeméből a szálkát."

Tragikus és megdöbbentő, hogy az Isten nélküli világ nyíltan vagy rejtetten hatalomra törő, gyűlölködő és széthúzó magatartása gátlatalanul utat talál az egyházakba, egyházunkban is magukat Krisztus követőinek vallók között, fenyegetve belső egységünket, az igazság és szeretet iránti elkötelezettségünket, egyházunk jövőjét.

4/ Hadd említsem aktuális példaként, hogy legújabban egyesek a püspök-elnöki címet támadják és "személyi és hivatal-kultuszról" beszélnek. Két éve eltöröltük és valóban felesleges egyházi címek belső használatát. Ezt gyülekezeteinkben, hiveinknél is próbáljuk megvalósítani, bár ott a tradíció ereje miatt ez nehezebb feladat. Személyi kultuszról beszélni egyházunkban, amikor ma az egyház felelős, választott vezetői iránti legelembb tisztelet és megbecsülés is sokszor hiányzik (sajtó, rádió, lelkesek megnyilatkozásai), egyházi törvényeink erre vonatkozó rendelkezéseivel nyílt ellentétben, ez is lelkiismeretlen védaskodás. Az Országos Presbitérium a hetvenes években hozta az említett megjelölést az országos egyház hivatalára idősebb püspökének szolgálati tisztségére nézve (v. ö. ET II. 107. § 1.). Ezt az elnevezést az Országos Presbitérium bármikor megváltoztathatja, ha ezt szükségesnek látja; addig azonban ez a megjelölés érvényben van. Mivel egyesek ezt a megjelölést, amelynek számtalan megfelelője van az evangélikus egyházakban, kifogásolják, az említett országos munkakör megjelölése kérdését az Országos Presbitérium előtt felvetem; magam addig ezt a megjelölést nem használom.

5/ Kérem Esperes Testvéreimet, hogy a két püspöknek a szétküldött irattal kapcsolatos állásfoglalását megfelelő módon mielőbb ismertessék meg a lelkes testvérekkel és a gyülekezetek vezetőivel. Ugyanakkor a levelekben foglaltakat — lelkiismeretük meggyőződése szerint, szolgálati esküjük belső elkötelezését követve — a szükséges határozottsággal érvényesítsék szolgálatukban.

Bízom abban, hogy végül is nem a széthúzás, az "irigység és viszálykodás", a pártoskodás korinthusi lelkülete (1 Kor 3:1-23) érvényesül egyházunkban. Ezért teljes bizalommal kérem minden Esperes Testvéremet, hogy egyházunk és népünk életének ebben a sorsdöntő időszakában Isten előtti teljes felelősséggel, az igazsághoz mindenekfölött ragaszkodva, szeretettel és bölcs határozottsággal végezzék fontos szolgálatukat egyházunk egységéért, jó rendjéért és belső békéjéért!

Testvéri köszöntéssel:

Dr. Nagy Gyula
püspök

A MAGYARORSZÁGI EVANGELIKUS EGYHÁZ
MINDEN ESPERESÉNEK
SZOLGÁLATI HELYEN

Id. MAGASSY SÁNDOR

A KIÁLTÓ SZÓ védelme

Egyházi vezetőségünk gyorsan és hevesen reagált a Kiáltó Szóra: Harmati püspök úr már a levél megérkezése másnapján, a harmadik nyári szolgálati útja miatt külföldön tartózkodó Nagy püspök úr két héttel később. Írásaikat válasznak szánták. E "választ" azonban csak az intézkedések megtételére utasított esperesek és más egyházi vezetők kapták kézhez, a Kiáltó Szó aláírói kimaradtak. Nem mérem az eljárás morális szintjét. Egyáltalán: itt és a továbbiakban szeretném mellőzni a jelzős mondat szerkezeteket és a minősítéseket. Ezekben ugyanis a két püspöki levél túlságosan bővelkedik. Sokszorosan beigazolódtott már: mázsás gorombaságok sem pótolják a súlyhiányos igazságot. Reflexiómat három egyszerű kérdés köré csoportosítom.

Első kérdés: ki kiált?

Feltűnően sokszor hallottam az utóbbi két hónapban tréfába öltöztetve, de komolynak szánt tartalommal. "Vannak, akik dolgoznak, és vannak, akik kiabálnak!" Személyeket marasztal el, ugyanakkor azt az ügyet is diszkreditálja, amellyel kapcsolatban hangzik a kiáltás. Még a legenyhébb következmény is súlyos: csak semmittevő emberek ráérő csoportja lármázik. A két levél gondoskodik arról, hogy a gyorsan megszülető ítélet végletesen negatívvá váljék. Nagy püspök úr közvetetten, de félreérthetetlenül az alábbi minősítést adja rólunk: képmutatók, szeretetlen és igazságtalan kritizálók, hatalomra törők, gyűlölködők és széthúzók, csak nevükben

keresztyének vagyunk, akik egyházunk jövőjét veszélyeztetjük. Harmati püspök úr a "kisebbség diktatúrára törése" mellett "szekretív emlékezetet" vet szemünkre. Remélem, levélíró püspökeink saját szavaikért vállalják a felelősséget, még ha azokat a rövidség és érthetőség okából nem hosszadalmas és komplikált szövegösszefüggésükkel együtt idézem. Különben is: ha az idézett veszélyforrások és alattomos ellenségek nem mi vagyunk, akkor ugyan mi értelme volna ránk mutatva (de másokra gondolva) riadóztatni az esperesi kart és minden rendelkezésre álló testületet az LMK-tól a kerületi gyűlésig?! Az itt leírt vádak választékos bőségéhez és finomságához — egyháztörténeti ismereteim szerint — alighanem csak X. Leo pápának Luthert kiátkozó bullája hasonlítható, ahol az apostoli lelkületű főpap Luthert és követőit nemes egyszerűséggel, s nem kevés bibliai tájékozottsággal balgatagoknak, az Úr szőlőjét pusztító rókáknak, erdei vadkannak és különös vadállatnak mondja. Az utókor viszont általában nem az ingerült kifakadásokat szokta honorálni.

Nehéz, mégis szükséges a Kiáltó Szó aláírói egyikének-másikának életére, szolgálatára utalnom. Például azokról a laikusokról szólnom, akik hozzánk tartoznak, s hitvalló életük miatt évtizedeken át háttérbe szoríttatást, megaláztatásokat, sőt esetenként a hatalom retorzióit is vállalták. Ki kell mondanom: elemi szükség, hogy a vádak hangoztatók minden egyes megvádolttal szembe-sítsák ítéletüket, és támasszák alá tényekkel/adatokkal állításait! Nemcsak a pellengérre állítottak, hanem a vádaskodók emberi tisztessége és hite is sürgetően megköveteli ezt.

Második kérdés: mit kiált?

A Kiáltó Szó szerint feladatunk az evangélium primátusának újragondolása a következmények felméréseivel. Döntően fontos és minden más tennivalónkat megelőző feladatunk lenne ennél fogva a diakóniai teológia kritikus elemzése, mivel ez a teológia letérést jelent a lutheri és hitvallásos teológiai alapról a római katolikus teológia irányában. Első lépésben elvi álláspont és konzekvenciái leginkább tételszerűen fogalmazódnak meg, mint például Luther híres — reformációt elindító — 95 tétele is, ennél fogva egyrészt kifogásolni a tömörséget/vázlatosságot, másfelől érvrendszert emlegetni sajátos dialektikát jelez. Különösen figyelemre méltó ebből a szempontból Harmati püspök úr magatartása. Püspöki jelentésében az áll (többek között), hogy előbb a gyakorlati feladatokat kell megoldanunk, csak ezután érünk rá elvi/teológiai munkálkodásra. Augusztusi pesti beszélgetésünkön a Kiáltó Szó felszínességét, gyenge érvelését és hiányos javaslatait kifogásolta. Levelében viszont azt mondja, hogy a Kiáltó Szó "elutasítja az evangélium politikum alá rendelését, ugyanakkor a követelések sorban a saját egyházpolitikumuk(!) és a társadalmi reformfolyamatok külső sürgetése adta politikum(!) felől érvelnek(!)".

Évtizedeken keresztül nem tartottak egyházunkban egyetlen olyan legmagasabb szinten megfogalmazott tanítást/előadást sem, melynek ne az lett volna elvi alapja és kiindulópontja, hogy milyen a világ (azon belül az egyes konkrét területek) politikai helyzete a mértékadó ideológia szerint. Évtizedeken át nem volt szabad figyelmen kívül hagyni a rádió és más közszereplést biztosító média "akusztikáját". Évtizedeken át LMK-kon, más közszereplési alkalmakon derekak hajoltak meg, vagy törtek el (ha hajolni nem tudtak, vagy akartak) a miatt, hogy a mindenkori napi politika határozta meg nemcsak az egyházpolitikát, hanem még a tanítási alapokat is. Ugyanez a szemlélet hatja át Törvénykönyvünk "Ünnepélyes Nyilatkozatát", melynek vállalása ma is (még) kötelező érvényű.

Demoralizáltságunkat mutatja a szolgatárs szorongó kérdése: "mi lesz veletek, ha Gorbacsovot és a peresztrojktát valami baj éri!", de az is, ha az igazi megújulást hirdető püspökök csak egyházpolitikumi és külső politikumi alapján létező nézetet tudnak elképzelni, olyat viszont nem, melynek hitbeli (teológiai gyökere van ... Fantomokat rajzol magának az, aki a Kiáltó Szó aláíróit egyházpolitikai) politikai színtérre helyezi.

Harmadik kérdés: miért kiált?

"A diktatúrát könnyű bevezetni, a demokrácia tanulása hosszú, túrlemt igénylő folyamat." Valahogy így fogalmazódott meg egy közelmúltban sugárzott TV-beszélgetésben vajdúd korunk talán legfontosabb bölcsessége. A Kiáltó Szó fogadtatása, az augusztus végi kelenföldi együttlét különös fordulatai (1), valamint püspökeink levelei megerősítik, hogy a látásmód reális. A Kiáltó Szóban azt fogalmaztuk meg, hogy egyházvezetőségünkél a "megújulás" inkább retorika, mint valóságos tett; a megújulás felé vivő úton a döntő lépés megtétele változtatlanul várat magára. A püspöki reflexiók ezt méreven elutasítják, mondván, hogy a döntő változások már megtörténtek, a kiáltás időszerűtlen, tendenciózus, rosszindulatú.

Szeptember 6. és október 4. között tízen Erlangenben voltunk egy nyelvkurzuson. A második hétvége programja volt a Martin Luther Bund és a Gustav Adolf Werk közös szervezésében megtartott ún. "Diaspora-Tag", melyen egyik társunk beszámolt egyházunk helyzetéről. Társunk kérésére jóval az esemény előtt összejöttünk megtárgyalni mondanivalója tartalmát, "nehogy – mint mondta – később olyan váddal éljen bárki is, hogy nem volt beleszólása – demokratikusan! – a mondanivaló kialakításába!" Én annyit kértem: legyen egyetlen mondat arról a változásról, melyet az eddigi monolitikus álegység helyén megjelenő pluralizmus (például alternatív sajtó: "Keresztény Igazság" c. folyóirat megjelenése) fémjelez. Ezek után a beszámoló a következőképpen alakult: rövid és talpraesett igemagyarázatot követően előkerült a szórványsors nehézsége, a Gustav Adolf Werk és a Martin Luther Bund segítségének nélkülözhetlensége, a kapott segélyek eredményes felhasználása és végül a köszönet szava. Belső változásról nem történt említés. Az előterjesztés hajszájra úgy hangzott el, ahogyan otthon jóelőre megterveződött, s ahogyan akár 10 évvel ezelőtt is elhangozhatott volna.

Ez a kis történet voltaképpen egymagában is alkalmas arra, hogy feleljen a bennünket ért vádakra és megfelelő helyre tegye püspökeink öngazoló magyarázatait. Mert "mint cseppben a tenger", tükrözi jelenlegi egyházi helyzetünk alapvető problémáját. — Mert ugyebár van tabutéma? Dehogy! Megkérdézték — demokratikusan — véleményedet? Hát persze! Lett, vagy lehet valami káros következménye a feltehetően kellemetlen javaslatodnak? Nem lett, s valószínűleg ilyenrel a jövőben sem kell számolni. És volt véleményednek olyan hatása, mely az eredeti elképzelést akár csak hajszálnyival megváltoztatta volna? Az égvilágon semmi! — Nos, ez jelenünk problémája!

Még mindig a régi reflexek működnek. Nemcsak a közpapságban, az egyházvezetés szintjén is. Harmati püspök úr levelének elején gondolatait vitára bocsátja, később intézkedéseket javasol, viszont végül ugyanebben az ügyben előír: mit szabad és mit nem szabad engedni. Az espereseknek már csak az a dolguk, hogy végrehajtsák az utasítást. Nincsenek azonban irigylésre méltó helyzetben. Mert — mint a püspök írja — minden LMK-ban "beszélni kell az ügyről. Nincs tabutéma az egyházban. Ugyanakkor nem szabad engedni a demokrácia ürügyén az egyoldalú kisebbségi vélemények diktatúrájának". Túl azon, hogy a "kisebbségi vélemények diktatúrája" kitétel logikai és nyelvtani képtelenség, maga a végrehajtás is problémát okoz. Ahol ugyanis a vélemények/gondolatok szabad teret kapnak, ott hatásmechanizmusuk a hatalom elvárásaitól függetlenül fog érvényesülni.

A régi reflex működését látom abban, hogy ilyen mondat még megfogalmazódhatott: "Vissza kell utasítani... közelmúltunk egyházi eredményeinek elhallgatását vagy letagadását." Harmati püspök úr idézett mondatához hasonló levele más helyen is előfordul, Nagy püspök úrnál úgyszintén. A Kiáltó Szó figyelmeztető olvasása nyomán ki lehetett volna iktatni a sérelmek listájáról ezt a pontot, s nagyrészt a vele összefüggésbe hozott dokumentációs anyagot is. Mert a Kiáltó Szó nem állítja, hogy "az egyházvezetés semmi jót nem tett": azt pláne nem, hogy "közelmúltunknak nincsenek egyházi eredményei"; az irat azt állítja, hogy a megújulás szempontjából nem tett az egyházvezetés semmi lényegeset! Hozzá kell tennem, hogy helyzetfelmérésünkben nem egy, hanem két mondat foglalkozik a megújulási törekvések közelmúltjával. Az egyházvezetés által sérelmezett mondatot megelőzi az a ténymegállapítás, hogy "1984 óta történtek kísérletek egyházi életünk megújítására".

A mondat nyelvtani értelme világos. Nem említi ugyan tételenen az egyházvezetést, de ki sem zárja azt. S éppen az utána következő kritikus mondat mutatja, hogy a munkálkodók közé beleszámítja az egyházvezetést is! Ennél hosszabban is, konkrétan is szólok az eredményekről a Keresztény Igazság nemrégien megjelent első összevont számában. Ugyanitt hasonló megállapítást találhatunk Ittész Gábor tanulmányában is.

A régi reflexek működnek több más kérdés kezelésében is. Így pl. a kettős ill. hármas jelölések önmagukban még nem jelentenek demokratizálódást, valamiféle megújulási eredményt (2). A Déli kerület püspökválasztásánál az érvényben lévő törvények nem minden előírását tartották be. Abból a tényből, hogy a Déli kerület felügyelője a Testvéri Szó egyik aláírója lett, éppoly rövidzárlatos okoskodás kiolvasni az egyházvezetés megújulással kapcsolatos munkája eredményességét, mint mondjuk a vágsellyei rektorként hitéért fogságot szenvedett Somogyi (később Melius) Péter debreceni megválasztásában evangélikus eleink győzelmét látni. Legújabbban az országos felügyelőválasztás döntő időszakában a három jelölt egyike legalább négyszer olyan sűrűn szerepelt (még hozzá "harcos" cikkíróként) az Evangélikus Élet hasábjain, azaz: kapott nyilvánosságot, mint a másik két jelölt együttvéve! Tételes törvényszegés nem történt ugyan, de az is biztos, hogy az esélyegyenlőség demokratikus biztosítására se fordítottak gondot.

Nem látom az összefüggést a zömmel külföldi és kis részben gyülekezeti pénzen épülő/bővülő Teológia és otthona, valamint a megújulás és az egyházvezetés érdemei között. Gondolok arra, hogy a korábbi egyházvezetés a maga érdekében reklámozza a Teológia Sopronból Pestre vitelét, a Fásor felszámolását, a Hűvösvölgyet, a Lendvai utcát, az Őllői utat, Zuglót... Ma, ha érdemet emlegetünk, akkor elsősorban a nagy segélyek addíra kell gondolnunk, meg azokra a gyülekezetekre, amelyek áldozatokat hoztak.

A hitoktatás az Egyezményben biztosított joga volt egyházunknak. Évtizedes leépítési folyamat zárult le a közelmúltban; a javuló állapot egyértelműen a megváltozott politikának köszönhető. Egyházvezetésünk aktív szerepvállalását inkább mutatja az az 1988. február 25-én kelt közös püspöki körlevél, mely elrendeli, hogy az ún. gyülekezeti hitoktatással kapcsolatban a jelentkezőket az oktatási időpontokkal együtt jelenteni kell az illetékes közösségi Tanácsnál. Ez a már meghozatalakor anakronisztikus rendelkezés még ma is érvényben van. És elvileg érvényben van az, hogy jelenteni kell a konfirmandusokat az órák idejével. És évenként jelenteni kellett az Állami Egyházügyi Hivatalnak a keresztelesek, esketések, temetések számát; a valószínű változás nem az egyházvezetésnek, hanem az intézmény megszűnésének köszönhető.

A rehabilitációk kérdése különösen nehéz gond. Ezt a lassanként valós összefüggésükkel együtt feltáruó életsors-alakulások bizonyítják. A Keresztyén Igazságban megjelent id. Kendeh György írás alapján vetődik fel a kérdés: lehet-e és elég-e egy bocsánatkéréssel elintézni mindazt, ami történt? És: ha az eddig megoldatlan úgy valós nyugvóponttra jut, kiteheti-e az eredményt képzletbeli dicsőségtáblájára bárki is?

Érdekes ellentmondás található a Kiáltó Szóval kapcsolatos kritikákban. Nagy püspök úr írja, hogy mindazzal egyetért, amit Harmati püspök úr levele tartalmaz. Majd a püspöktárs által elmarasztalt nézeteink felől megrovóan kijelenti: mindezeket egyházvezetésünkötől tulajdonítottuk el, sajátítottuk ki. Izgalmas kérdés lehetne: az-e a hiba, hogy rossz terveket találtunk ki, vagy az-e inkább, hogy jó terveket loptunk?

Valamivel részletesebben kell szólnom az iskolaügyről, melyet mindkét püspöki levél alapvetően félreért. Harmati püspök úr nemcsak háborog "a második országos gimnázium felállításának" javaslatán, hanem egyenesen meg is tiltja az ügy érdemi vizsgálatát, mivel az elképzelést irreálisnak tartja. Szövegünk gondosabb olvasása itt is sokat segíthetett volna. "Meg kell kezdeni egyházunk nevelő- és oktatóhálózatának kiépítését" – írtuk. Egyházunk jövőjéért érzett felelősségünk parancsolja, hogy tervezzük meg óvodától egyetemig minél több evangélikus gyermek vallásos nevelését; törekedjünk az erőszakkal szétrombolt infrastruktúra visszaállítására, vagy új infrastruktúra létrehozására. Nem egyszerűen arról van szó, hogy egy "elit" gimnázium mellett hipp-hopp legyen egy másik is, harmadik meg negyedik is! Ajánlatos figyelni a közelmúlt egyik TV-adását a Debreceni Kollégiummal kapcsolatos kérdésekről. A riportban elhangzott: a megmaradt Kollégium csak torzó az öt körülvevő több száz kisiskolát magába foglaló infrastruktúra, iskolai háttér nélkül. A Kiáltó Szó vonatkozó pontja tehát nem a már megvalósult eredményt akarja túlcitálni, hanem az alapoktól való építkezés feltételeinek megteremtését, az érte való közös munka megkezdését szorgalmazza. Tudomásom szerint a római katolikus egyházban ez a tervező munka már folyik. Szegeden egy római katolikus – más forrás szerint ökumenikus – óvoda a közelmúltban nyílt meg.

Végül röviden az egységbontás és szeretetlenség vádjára reflektálok. Ami nincs (ti. egység!), azt nem lehet megbontani. Csak diktatúrák tudnak – és szeretnek – dicsekedni a 100%-os "egységükkel". Az igazi lelki/szellemi élet természetes velejárója a vita, a nézetkülönbség, a kritika. Talán az élesebb hang is, amely a meggyőződéssel vallott nézet kimondásakor gyakori jelenség. Elszoktunk tőle az elmúlt évtizedekben, s nehezen tanuljuk meg a helyes beszédet és a helyes hallgatást, reagálást. Meggyőződésem: nemcsak gyávák, de éppen szeretetlenek is akkor lettünk volna, ha azt, ami szorongat, nem most és nem így kiáltjuk.

Nagy püspök úrnak a Kiáltó Szóval kapcsolatban a képmutató fari-zeusok és a pártoskodó korinthusiak jutottak eszébe. A veszély mindig fenyeget, hogy jó ügyért rosszul küzdjünk. Az intelmet ezért megköszönöm és szemem előtt tartom. Ugyanakkor egy másik ígét is időszerűnek vélek: "Ha emberektől való ez a dolog, vagy ez a mozgalom, akkor megsemmisül; ha pedig Istentől való, akkor úgy sem tudjátok megsemmisíteni őket, és még úgy tűnhettek fel, mint akik Isten ellen harcoltok." (Csel. 5,38-39.). Gamáliel mondta ezt. Kétezer évvel ezelőtt.

J E G Y Z E T

Szövegemet nem akartam megterhelni utalásokkal. Két megjegyzés azonban nélkülözhetetlen a megértéshez.

- 1/ Eredetileg azt terveztük, hogy Kelenföldön az egyvetértők beszélnek meg tapasztalataikat és a további teendőket. Ezzel szemben az történt, hogy az idő 70%-ában az egyvet-nemértők fejtették ki véleményüket. Az együttlétről mindezeket követően az a hír terjedt el, hogy a Kiáltó Szó képviselői belefojtották a szót kritikusaikba.
- 2/ Az 1985-ös parlamenti választás az előző időszakhoz viszonyítva jelentős előrelépést jelentett a demokratikus játékszabályok alkalmazásának irányában, viszont ennek relatív voltát és sebezhetőségét jól mutatják az időközben — eredményesen — megszaporodó visszahívási kezdeményezések.

id. Magassy Sándor

TESTVÉRI SZÓ

a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához

Hálát adunk Istennek, hogy ma is munkálkodik közöttünk. Mégis szólásra késztet bennünket egyházunkért hordozott felelősségünk, mert annak életében válságjeleket látunk. 1985 novemberében testvéri beszélgetést kezdtünk, hogy felmérjük a válság okait, és keressük a kibontakozást. Egyházunk felelős vezetői ugyanis az eddigi bírálatokra nem reagáltak megfelelően. Beszélgetéseink eredményeit — most és a jövőben is — azzal a szándékkal bocsátjuk közre, hogy másokban is ébresszük a felelősséget, és mindannyian együtt keressük egyházi életünk megújulásának útját.

1/ Valljuk, hogy

- az egyház legfőbb kincse Jézus Krisztus evangéliuma, s ha ezt tisztán hirdetik, ma is Isten ereje (Róm. 1,16.). Hatékonyan munkálja és teremti az ember megbékélését Istennel, és ennek gyümölcseként az új életet az emberi lét e világi összefüggéseiben;
- az egyház létének forrása is, célja is egyedül az evangélium. Egyrészt azért van egyház, mert a Szentlélek az evangélium által hitet ébreszt az emberek szívében, és őket e hit által gyülekeztette, Krisztus testévé, testvéri közösséggé köti egybe és formálja. Másrészt azért van egyház, hogy a Szentlélek eszközeként minden embernek szolgáljon az evangéliummal;

- az egyháznak belső élete kialakításában és a világban való szolgálatában is egyedül az evangélium adhat helyes mértéket és irányt. Az egyház létének minden más indoklása elhomályosítja Isten eredetét és tulajdonképpen küldetését.

Elhibázottnak látjuk, hogy a diakóniai teológia az egyház küldetésében a diakóniát egyenrangúnak tartja az evangélium hirdetésével, és így alapelvileg teszi lehetővé a diakónia eloldását annak forrásától, az evangéliumtól. A diakónia ilyen értelmezése egyúttal torzítja és el is erőltleníti az evangéliumot. Mindezeket túl a diakóniai teológia abszolúttá tétele és kényszere korlátozza, sőt megszünteti az egyház életének belső szabadságát. A teológiai pluralizmus letörése szellemi kiskorúságra vezet, lehetlenné teszi a nyílt teológiai eszmecsere és megmérgezi a testi-szeretet légkörét.

Az evangéliumból fakadó diakónia viszont nélkülözhetetlen jellemzője az egyház életének a testi-lelki elesettséget gyógyító szeretetmunka értelmében, és abban az értelemben is, hogy az egyházban senki sem uralkodik másokon, hanem mindenki önfeláldozó szeretettel a többiek javára él és szolgál.

2/ Valljuk, hogy az egyház alapvetően a gyülekezetekben él. Ennek megfelelően

- minden közegyházi tevékenységet a gyülekezeti munka felől kell értelmezni és kialakítani;
- törekedni kell arra, hogy a gyülekezetek az igével és a szentségekkel élők, eleven testvéri közösségek legyenek;
- keresni kell a bomló népegyházi keretektől új életformák felé vezető utakat;
- újra át kell gondolni egyházunk szervezeti felépítését. Szükségesnek tartjuk a jogi szervezet egyszerűsítését és decentralizálását, valamint azt, hogy az előljárók megválasztása minden fokon egyháztól idegen szempontok befolyása nélkül, meghatározott időre és visszahívhatóan történjék.

3/ Egyházunk jelene és jövője szempontjából rendkívül fontosnak tartjuk

- a szekularizáció elvi és gyakorlati vizsgálatát. Ezzel a világjelenséggel, amely hazánkban sajátosan fonódik össze az ideológiai ateizmussal, szembe kell néznünk, hogy az eddig elmulasztott segítséget megadhatjuk egyházunk népének. Egyházunknak ragaszkodnia kell ahhoz, hogy a keresztyének részt vehessenek a világ megismerésének egyetememes emberi törekvéseiben;
- annak vizsgálatát, hogy a keresztyének hogyan küzdhetnek hitelesen a háború és az erőszak ellen;
- lelkésképzésünk lelki és tudományos színvonalának emelését, a teológiát végzett nők és a levelező tanfolyamot végzettek szolgálatának rendezését;
- a misszió az evangelizáció és az ökumené mai feladatainak vizsgálatát és helyes megoldását;

- a nemlelkészek felelős szolgálatának kiszélesítését a gyülekezetek és a közegyház életében;
- a testvéri kapcsolatok minden irányú megújulását egyházunkban. Olyan légkört kell kialakítanunk; amelyben az őszinte testvéri bírálóat természetes jelenség. Törekednünk kell, hogy növekedjék közöttünk a kölcsönös tisztelet és testvéri szeretet a lélek szabadságában. Egymás pásztoraivá kell lennünk, hogy senki ne maradjon magára;
- egyházunk jogának újbóli realizálását, hogy más felekezetekhez hasonlóan legyen saját középiskolája.

4/ Valljuk, hogy az egyház Istentől nyert felelősséget hordoz az egész teremtetett világért és benne azért a népért, amelynek politikai keretei között él. Politikai felelősségét az egyház Isten ígéjének hirdetésével, intézményeinek tevékenységével, valamint az egyes keresztyének társadalmi, közéleti szolgálatán keresztül gyakorolja. Az egyház identitását sértőnek tartunk minden olyan törekvést bárhol a világon, amely az egyházat és annak hivatalos képviselőit az aktív politikai életbe, a hatalom gyakorlásába közvetlenül akarja belekényszeríteni, a politikai döntésekre, állásfoglalásokra kényszeríti. A politikai életben való részvétel minden keresztyénnek – beleértve az egyház tisztségviselőit – mint állampolgárnak egyéni szabadsága és felelőssége.

5/ Javasoljuk, hogy mielőbb legyenek olyan országos megbeszélések, amelyeken – önkéntes jelentkezés alapján – egyházunk bármely tagja részt vehet, s amelyeken egyházunk említett és más kérdéseivel testvéri légkörben, szabadon, felelős módon foglalkozhatunk.

Egyházunk életének nyomorúságai, a magunk vétkei és mulasztásai ellenére reménységünk Jézus, aki minden hatalom mennyen és földön, aki a küldetést adja, s aki övéivel van minden napon a világ végeztéig.

Saját kezű aláírások*

Budapest, 1986 márciusában

*Egy példányt testvéri közösségünk tagjainak saját kezű aláírással a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Elnökségének átadtunk. Gondolatainkat most azért tesszük közzé névaláírás nélkül, hogy ne tereljük el a figyelmet a tartalomról, s ne személyi kérdések kerüljenek előtérbe a kíváncsok elvi tisztázódás helyett.

Budapest, 1986. március 27.

Magyarországi Evangélikus Egyház
Országos Elnöksége
B u d a p e s t

Tisztelt Országos Elnökség!

Tisztelettel közöljük az Országos Elnökséggel, hogy 1985 őszén testvéri-baráti beszélgetést kezdtünk. Együttléteinken lelkészek és nemlelkészek cseréltük ki gondolatainkat egyházunk helyzetéről, mert határozottan úgy látjuk, hogy egyházi életünknek megújulásra van szüksége. Az a meggyőződésünk, hogy ezért a megújulásért mindnyájan felelősek vagyunk, együtt kell dolgoznunk, imádkoznunk érte. Felelősségünk súlyát növeli, hogy Káldy püspök úr időközben megbetegedett.

Együttgondolkodásunk eddigi eredményeként született írásunk a Testvéri szó a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához. Abban a reményben juttatjuk el ennek aláírt példányát az Országos Elnökségnek, hogy kezdeményezésünkkel előmozdíthatjuk a várt és mindeddig hiányolt közös eszmecserét. Gyülekezeteinknek most névaláírás nélkül küldjük meg gondolatainkat, hogy ne tereljük el a figyelmet a tartalomról, s ne személyi kérdések kerüljenek előtérbe a kíváncsú elvi tisztázódás helyett.

Az egyház Ura áldja meg közös szolgálatunkat!

Tisztelettel:

Saját kezű aláírások

NÉHÁNY SZEMÉLYES SZÓ A TESTVÉRI SZÓ TÖRTÉNETÉHEZ

Szerkesztői bevezető:

Amikor most a Keresztény Igazság új folyamában a Testvéri Szót közöljük, nyilvánvalóan nem vállalkozhatunk elő- és utóéletének részletes feltárására és bemutatására. Viszont arra – úgy véljük – mégis szükség van, hogy az olvasó legalább vázlatos áttekintést kapjon az irat keletkezésének előzményeiről, illetve arról, hogy hogyan alakult annak a közösségnek a sorsa, amelyben a Testvéri Szó megszületett, s arról is, hogy hogyan haladt tovább az ügy, amelyért ez a jelentős irat is napvilágot látott.

Annak a csoportosulásnak, amelyben a Testvéri Szó megfogalmazódott, kezdeményezői és elindítói Dóka Zoltán és Ittzés Gábor lelkesek voltak. Az utóbbit kértük meg arra, hogy folyóiratunk számára adjon egy rövid áttekintést a Testvéri Szó elő- és utóéletéről.

Beszámolómban személyesen, de tárgyilagosságra törekedve szeretnék szólni.

Nem lesz könnyű dolga legújabbkori hazai evangélikus egyháztörténetírásunknak, amikor az egyházi reformmozgalom dokumentumainak sorában a Testvéri Szóhoz ér. Az ilyen jellegű írások közül ugyanis egyiknek az elő- és utóéletét sem veszi körül annyi homály, annyi félreértés és félremagyarázás, mint éppen ezét. Annak, hogy a dolgok így alakultak, több oka is volt. Az egyik, hogy az előkészítés időszakában, hogy idő előtt ne lehessen megakadályozni tervünk megvalósítását, diszkrécióra törekedtünk. Azután az, hogy az irat aláírói – véleményem szerint egy idő után indokolatlanul – anonimitásban maradtak egyházunk népe előtt, és a csoport a Testvéri Szó megjelenését követően soha többé nem lépett a nyilvánosság elé egységesen. S végül oka volt az is, hogy a sajtónyilvánosságát nem sikerült elérni.

Ha a Testvéri Szó történetét akarjuk nyomon követni, 1984 nyaráig kell visszamennünk, Dóka Zoltán Nyílt levelének megjelenéséig, illetőleg az LVSZ budapesti nagygyűléséig. Ennek idején hangzott el ugyanis Káldy Zoltán püspök ígérete arról, hogy a Nyílt levélben felvetett kérdések megbeszélésére a nagygyűlés után sor kerül egyházunkban. Sokan, lelkesek és nem lelkesek, vártuk ennek az ígéretnek a valóra váltását. A hónapok múlásával azonban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az ígért csak ígért marad. Mivel egyházi életünk sok tekintetben aggasztó gondjai továbbra is megmaradtak, Dóka Zoltánnal – 1984/85 fordulójától

már egyre konkrétabb formában – beszélgetni kezdtünk arról, hogy miként lehetne változtatni ezen a helyzeten. Lassan kiformálódott a terv. Kezdjünk először szűkebb körben beszélgetést egyházzunk égető kérdéseiről, aztán szélesítve a kört próbáljuk egyházunk közvéleményét is belevonni a beszélgetésbe, a hivatalos vezetőséget pedig rávenni a nagygyűlés idején tett ígéret teljesítésére. A cél nyilvánvalóan az volt, hogy egyházunk ezen az úton megszabaduljon az évtizedes diktatórikus egyházkormányzás nyomasztó és bénító légkörétől, teológiai és közegyházi téren egyaránt nyomorító hatásától, és gyökeresen megújulhasson.

A terv megvalósítása természetesen már nemcsak kettőnk munkája volt, de így is hónapokat vett igénybe, míg végre 1985. november 13-án Fóton megtarthattuk első együttlétünket. Ezen két előadás hangzott el az egyház küldetésének témájáról (vö. Ker. Igazság, 1989. szept. 14–23. l. és Ev. Élet, 1988. ápr. 3. 5. l.), s megkezdődött az eszmecsere nemcsak az előadásokról, hanem a további teendőkről is. Elhatároztuk, hogy rendszeresen találkozni fogunk. Ezek során két munkacsoport fogott hozzá egy közös körlevél-, ill. nyilatkozattervezet megfogalmazásához. Együttléteinket kemény viták is jellemezték. Ezeken már helyenként érzékelhetők voltak a később markánssá váló elvi véleménykülönbségek is. A közös nyilatkozat végül mégis megszületett, nem egyszerűen a két munkacsoport előterjesztéséből, hanem egy harmadik – a részeredményeket is magában foglaló – javaslatból, amelyet Dóka Zoltán készített. Ennek tömörítése és némi módosítása révén alakult ki az a szöveg, amely a Testvéri Szó címen vált ismertté. A 21-es létszámú induló csoportból végül 19-en írtuk alá az iratot Budapesten, 1986. március 17-én. Az egyetlen aláírt példányt két megbízottunk áprilisban adta át az országos elnökség részére egy kísérléssel együtt, amikor dr. Nagy Gyula püspök fogadta őket hivatalában. Az aláírás nélküli példányok terjesztését pedig egyidejűleg megkezdtük az ország számos pontján.

Iratunk fogadtatása a gyülekezeti tagok nagy részében – az én ismereteim szerint – kedvező volt. A lelkesek közül azonban sokan óvatos tartózkodással reagáltak rá. Az egyházi vezetőség és az ÁEH illetékesei pedig először rendkívül elutasítóak voltak. Érdekes ehhez föllapozni az Ev. Élet 1986. évi számaiban a pünkösdi vezércikket, a Leltár c. cikket és Miklós Imre felszólalását a Teológiai Akadémia tanévzáróján. A Testvéri Szó megnevezése nélkül is mindegyik félreérthetetlenül ellene foglal állást. Azután hamarosan a külföldi egyházi sajtóban is lényegében a Testvéri Szót elmarasztaló nyilatkozat jelenik meg a beteg püspök-elnök helyettesétől.

Itt kell megemlítenem azt a sokszor hangoztatott vádat, hogy iratunk nyilvánosságra hozatalával tulajdonképpen Káldy püspök betegségét akartuk kihasználni. Az igazság azonban az, hogy a püspök-elnök betegsége inkább késleltette, mint sietettette a Testvéri Szó megjelenését. A döntő megfontolás végül is az volt, hogy a beláthatatlan ideig tartó betegség miatt az ügy nem szenvedhet késedelmet.

Közben azért a kezdeti merev elutasítás változott mind az ÁEH, mind az egyházvezetés részéről. Azt kell azonban mondanom, hogy ennek a változásnak – az események sodrában csak gyaníthatóan, visszafelé tekintve azonban már nyilvánvalóan – elsősorban taktikai okai voltak. A Nyílt levéllel ugyanis a diktatórikus egyházkormányzás csődje nyilvánvalóvá lett. A hatalom számára tehát hosszú távon nem kifizetődő minden reformtörekvés letörése, mert az súlyos konfliktusokhoz vezethet. Célravezetőbb a már megindult reformmozgalmat – adott esetben a Testvéri Szó csoport tevékenységét – lefékeezni, hogy kézben tartható, manipulálható legyen.

A következő időszak eseményei a vezetésnek ezt a taktikaváltoztatását mutatják. 1. Az agyonhallgatás helyett bizonyos fórumokon (esperesi értekezlet, LMK-k) most már szó esik a Testvéri Szóról, de fenntartásokkal és a benne megfogalmazott diagnózis alapvető elutasításával. 2. Az egyházvezetés elkezdte saját programjába iktatni a Testvéri Szó javaslatait, ill. követeléseit. Sőt úgy tünteti fel a helyzetet, mintha bizonyos reform gondolatok megvalósítását ő már régebben tervbe vette volna. 3. Tárgyalások indulnak, két vonalon is. Egyrészt Nagy Gyula püspök, Pröhle Károly tanulmányi főigazgató és Miklós Imre, az ÁEH elnöke több ízben külön megbeszélést folytat Frenkl Róberttel, akinek útja később a "kritikusok" (Nagy Gyula püspök kifejezése, v. ö. IOL 9/86. szám 29. o.) köréből elkanyarodott az egyházvezetőségbe. Másrészt megkezdődik az ún. nyolcas bizottság tárgyalássorozata, amelyen az egyházvezetés részéről id. Fabiny Tibor, Pröhle Károly, Szebik Imre és Tóth-Szóllós Mihály, a Testvéri Szó részéről pedig Frenkl Róbert, Gadó Pál, Ittész Gábor és id. Zászkaliczky Pál vesz részt. Ennek a három alkalomból álló és egyenként többórás tárgyalássorozatnak az eredeti célja az lett volna, hogy előkészítse a Testvéri Szó 5. pontjában javasolt országos megbeszéléseket egyházunk égető kérdéseiről. Végeredménye azonban – az eredeti célkitűzéstől alaposan elkanyarodva, nem kis részben Pröhle professzor szívós igrkezete nyomán – egy lényegében által fogalmazott nyilatkozat lett (1. Ev. Élet, 1987. jan. 18. 3. l.). Ezt a nyilatkozatot a nyolcas bizottság tagjai – egy kivételével – mind aláírták.

A beszámolóban engedjessék meg most itt ennek a "nyolcadiknak" egy kis személyes kitérő! Több részlet mellett alapvetően a nyilatkozat koncepciója volt számomra elfogadhatatlan. Az volt ugyanis az álláspontom, s ma is az, hogy ha ezt a nagyon ügyesen fogalmazott nyilatkozatot mint a Testvéri Szó aláírója elfogadom, akkor ezzel megtagadom a Testvéri Szót. "Egyetértünk a nyílt levéllel (érted: Testvéri Szóval! I. G.) abban..." – mondja a nyilatkozat. De ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy ahol ez az egyetértés nem jut kifejezésre, ott elhatároljuk magunkat attól. Arról nem is szólva, hogy ez az irat több ponton kifejezetten ellentétben áll a Testvéri Szó szellemével és tartalmával. Erről a szövegeket figyelmesen összehasonlító olvasó maga is könnyen meggyőződhet.

A "tárgyalások" összefüggésébe még egy esemény tartozik. Nagy Gyula püspök, Szebik Imre püspökhelyettes jelenlétében 1987. ápr. 21-én a budavári lelkeszi hivatalban fogadta a Testvéri Szó aláíróinak csoportját. Ennek a mintegy kétórás megbeszélésnek a

fő témája a Testvéri Szó sajtónyilvánossága volt. Többen azért emeltünk szót, hogy a Testvéri Szó végre jelenhessék meg az Ev. Életben, a hivatalos elzárkózás falát azonban nem sikerült áttörni. Amiben közrejátszhatott az is, hogy csoportunk sem volt egységes ebben a — véleményem szerint — kardinális kérdésben. A püspök végül arra ígéretet tett, hogy a megbeszélés tényéről egy rövid hír megjelentik az Ev. Életben. Ez azonban mind a mai napig nem realizálódott. Így az egyházi közvélemény nem értesülhetett erről az eseményről sem. — Egyébként ez volt az utolsó alkalom, amikor — két beteg társunktól eltekintve — teljes létszámban voltunk együtt mint a Testvéri Szót aláírók közössége.

A beszámoló azonban itt nem érhet véget. Legalább röviden szólni kell még azokról az alapvető elvi véleménykülönbségekről, amelyek személyi feszültségekkel is jártak, s amelyek lappangva már korán jelen voltak a csoportban. Az események egy bizonyos pontján azonban ezek rendkívül élessé, majd áthidalhatatlanokká váltak.

A vita lényegében közösségünk önértelmezése körül folyt. A különböző álláspontok két fő irányban kristályosodtak ki. Az egyik szerint csak az a feladatunk, hogy kis közösségek létrehozása révén mozgósítsuk a gyülekezeteket a Testvéri Szó gondolataival. Ehhez természetesen részletesen ki kell dolgozni a Testvéri Szóban csak jelzészerűen érintett témákat. Az iratot és a közösségünket ért támadásokra azonban közösen nem kell reagálni. Egyáltalán, a közegyházi szinten történő küzdelem nem, vagy csak sokadrendűen tekinthető a csoport feladatának. — Ezzel szemben állt a másik felfogás, amelynek lényege a következő: a Testvéri Szó megfogalmazásával, aláírásával és nyilvánosságra hozatalával magunkra vettük magának az iratnak és a benne foglalt ügynek a gondját. Ez többek között azt jelenti, hogy együttesen és nyilvánosan kell reagálnunk a támadásokra, s azt is, hogy meg kell szólalnunk, és pedig mint közösségnek kell megszólalnunk az egyházunk életét érintő sok kérdésben. A közösség zártságát időlegesen is csak az indokolhatja, ha mint "akciócsoport" működik, s közegyházi felelősséget vállal. — E kettős polarizálódás mellett sok vitának volt témája, ill. háttere a politikai vagy a teológiai szempont elsődlegességének, illetőleg a teológiai szempont kizárólagosságának a kérdése. A Testvéri Szó kezdeményezői és még néhányan a csoportból a második álláspontot tartottuk helyesnek, tehát a közegyházi felelősség kollektív vállalását és természetesen a teológiai szempont alapvető elsődlegességét.

Az önértelmezésünkkel kapcsolatos véleménykülönbség és konkrétan a nyolcas bizottság zárónyilatkozatának értékelése vezetett végül is a csoport megoszlásához. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Testvéri Szóból adódó közegyházi felelősséget következetesen vállalóknak az ettől elzárkózók helyett újabbakat keresve lehet csak tovább vinniük az ügyet. S hogy ez a törekvés nem maradt eredménytelen, azt jelzi az 1987 augusztusában kelt körlevél (16 aláírással) és az 1989 nyarán, a Kiáltó Szóval megindult Megújulási Mozgalom.

Ittész Gábor

Előterjesztés a magyarországi evangélikus lelkészek értekezletén,
Budapesten, 1956. december 13-án.

Szeretett Szolgatársaim!

Esztendők óta eltökélt szándékom volt, hogy ha véget ér magyar evangélikus egyházunknak az a szakasza, mely – most már látjuk – az elmúlt 6-8 évet zárja magában, s egy új szakasz kapujában megállunk: az első lelkészértekezleten első szavam a bűnbánat szava lesz. Ez év november 3-án, szombaton délben (fontos a nap is, az óra is, ha visszatekintünk), azon az első egyházi értekezleten, melyet Ordass püspök úr hívott egybe, hogy szükségintézkedések tétessenek, megérezve az alkalom sürgetését néhány rögtönzött, töredezett szóval ki is fejeztem a dolog velejét. Kevesen voltunk együtt, köztünk két-három nem-lelkész is jelen volt. Mégsem halogattam a bennem élő vallomás megtételét. Utólag igen fontosnak ítélem, hogy az a három gondolat, amit akkor röviden, de határozottan kiöntöttem lelkemből, már november 3-án délben elhangzott.

Ma elsőízben vagyunk nagyobb körben együtt magyarországi evangélikus lelkészek egyházunk új szakaszának kapujában. Új szakasz ez, bármit hoz is a holnap. Előre tekintve lehetünk vakhomályban, de visszafelé tekintve nem kétséges, hogy egy szakasz lezáródott. Nos, ezen az első együttléstünkön meg kell ismételnem, sőt bővebben és gondosabban elő kell adnom azokat a pontokat, melyekre csaknem hat héttel ezelőtt kitértem. A lelkiismeretem kényszerít rá.

Legelőbb is bűnbánatot kell tennünk. Mi magyar evangélikus lelkészek az elmúlt esztendőkből nem vállaltuk a Jézus Krisztus keresztségét! Meg kell vallanunk ezt Isten előtt, önmagunk előtt, egyházunk előtt, a világ evangélikus keresztyénsége előtt. Nagy többségünkben nem vállaltuk a keresztet. Csak kevesen akadtak közöttünk, akik életük kockáztatásával is tanubizonyosságot tettek az igazságról. Csak kevesen, akik készek voltak javaikat, otthonukat, hivatásukat is feláldozni, ha út számukra a kritikus óra. Ezek sem mind egyforma mértékben. Azok sem voltak sokan, akik legalább időnkint felemelték szavukat az egyházba betört hamis tanítások és féktelen, törvényeinket nem tekintő hatalmaskodás ellen. Félelemből hallgattunk, amikor beszélni kellett volna. Úgy tettünk, mintha Jézus Krisztus igéjét sohasem hallottuk volna: Ha valaki engem követni akar, vegye fel az ő keresztségét és úgy kövessen engem. Bizony szívemből írtam 1950 bójtjén azt az énekemet, melyet egy nehéz és tehetetlen tanácskozásban töltött nap után, szinte már az éjtszakai órákban énekeltem-mondtam el Turóczy és Szabó püspököknek s mely így kezdődik: "Jézus Krisztus, keresztedet Ma oly egyedül viseled! Sehol segítség utadon,

Meghalt Círénei Simon. — Ő mégcsak vitte bosszúsan, Mi elkerüljünk gondosan, Elhárítjuk gyalázatod' S lelünk rá magyarázatot."

Igen, 1950. április 1., a különbíróóság ülése jut eszembe, amin nekem is részt kellettennem. Nemcsak másokról, magamról is vallanom kell mostan. Ez a nap is bizonyosság a mellett, hogy nem tudtuk vállalni a keresztet. Jó lelkiismerettel tudhatom magamat azok közt, kik teológiailag egy percre sem inogtak meg, s kik legalább időnkint nyilvánosan harcot vívtak az evangélium tisztán való megőrzéséért. De azon az ülésen sem én, sem a többiek nem tudtuk vállalni a keresztet. Mindössze annyi telt tölünk, hogy nyolcan — lelkészek és világiak — üres lapokkal szavaztunk. Ennyi volt a tiltakozásunk. Mondhatatlan nagy fenyegetések lebegtek felettünk. Arról volt szó, hogy a letartóztatottaknak életükbe kerül a mi felmentő végzésünk s nekünk is ki tudja mibe! Nem mertük vállalni. Emberileg nagyon érthető, de nem az ige mértékén mérve. Amikor rá egy-két nappal különbíróósági tisztemről való lemondásomat az egyetemes felügyelő kezébe letettem, őszintén mondom, ez nemcsak újabb tiltakozás volt, hanem a lelkiismeretem fájdalmának a kifejezése.

Nem szeretem a "kollektív bűnbánat" emlegetését, mert már sok félreértésre adott alkalmat. Mégis amiben sokan, amiben talán mindnyájan vétkeztünk, atekintetben szabad is, kell is kollektíve bűnbánatot tennünk. Nem kell-e közösen megvallanunk, hogy nem vállaltuk a keresztet?! Hallgattunk, amikor beszélnünk kellett volna. És talán olyat is mondtunk, amit semmiképpen sem lett volna szabad kimondani, mégha a nyelvünket vágták volna is ki büntetésül. Félelemből nem segítettünk inségeseken, megbélyegzettek. Nemcsak engedtük, hogy szűk térre szorítsák az egyház missziói munkáját, de magunk segítettük bizonyágtételünk hihetetlen összezsugorodását. Ebben és sok másban mindnyájan vétkesek vagyunk, jóllehet külön is felelősek Isten előtt tetteikért azok, akik nagyobb sáfársággal bíztak meg.

Még valami hánykolódik bennem. Már régebben fülembé jutott, hogy egyik-másik lelkész társam azzal hárította el hasonló szavaimat: "mártír-komplexus" ez! Csúnya maga a kifejezés is, mert összekeveri a legtisztább bibliai tanítást a freudi pszichologia kedves terminusával. Ebben a formában hát nem vállalom. De a bibliai mártírium-fogalmát s a theologia crucis-t vállalnom kell. Vedd ki a bibliából azokat a lapokat, azokat a sorokat, amik a keresztről és a keresztvállalásról szólnak s — papíros-csipkévé teszed bibliádát. Nekem nem az fáj, hogy a keresztről sokat beszéltem az elmúlt években is, csak az, hogy nem mindig tudtam vállalni és nem kellő mértékben hordozni. Nekem ez fáj, és ezt vallom meg bűnbánattal. S ezt kell nektek is velem együtt bánnotok! Enélkül a bűnvallomás nélkül nem indulhatunk meg egyházunk újjáépítésének útján.

Második gondolatom szorosan kapcsolódik az eddig közölthöz. Bűnbánatot kell tennünk és bűnbocsánatot kell nyernünk mindnyájunknak ahhoz, hogy együttesen foghassunk hozzá egyházunk újjáépítésének nagy munkájához. Mert nem kétséges, hogy ez a lelkészi feladat áll előttünk. És az sem felesleges igyekezet, hogy

mindnyájan együtt maradjunk, egymással megbékéljünk, lehetőleg senkit el ne veszítsünk, hiszen amúgy is oly maroknyi egyház vagyunk, hogy pusztulásnak vagyunk kitéve. Az elmúlt évek rettenetes meghasonlást teremtettek az egyházon belül, s főleg a lelkészek között. Az egyházzal kapcsolatot tartó gyülekezeti hívek tömege sokkal osztatlanabbul tudott megállni a próbatételek szakszán, mint mi lelkészek. Ennek is megvan természetesen a magyarázata. De most nem visszamenőleg kívánok boncolgatni, hanem előretekintve célt tűzni. Nekünk magyar evangélikus lelkészeknek meg kell békülnünk egymással, Krisztus bocsánatát kell hirdetnünk a megtérő bűnösöknek, akkor is, ha a mi soraink közül valók azok. Az egyház tulajdon Urával, Jézus Krisztussal jutna ellentétbe, ha a feloldozás és bűnbocsánat szolgálatát elhárítaná magától vagy akár csak korlátozná is. Megtorlás, büntetés vagy csak meg nem-bocsátás is elrekeszeli az új élet kapuját. A megbocsátás azonban megnyitja.

Persze ez a megbocsátás nem válhatik valósággá valóságos megbánás nélkül. A tanítványok közt sem. Így tehát köztünk sem. Itt már nem valamiféle kollektív cselekményről van szó, hanem kinek-kinek részéről a "mea culpa" megvallásáról s az alóla való feloldoztatásról. Lukács 17,4 foglalja magában itt az arany szabályt: "És ha egy napon hétszer vétkezik ellened (a te atyádfia), és egy napon hétszer tehozzád tér mondván: Megbántam; megbocsáss néki."

Elképzелhetetlen énelöttem meghasonlottságunk megszüntetése enélkül a "Megbántam" nélkül. Enélkül nem lehet valósággá a megbocsátás. Nem tudnám megszabni a formáját ennek a megbánásnak, csak azt tudom, hogy el nem maradhat. Akinek van megbánni valója, menjen oda a társához vagy a püspökéhez, vagy álljon a lelkészi közösség elé és könnyítsen a lelkén. Visszatekintve az elmúlt 6-8 évre, ilyesféle vallomásoknak el kell hangzaniok: "Besúgó voltam, följelentettem lelkésztársaimat, befekötítettem őket; bánom." "Pozíciót, hatalmat szereztem kihasználva a konjunktúrát; bánom." "Fiatalon egy-két év alatt karrieret futottam, mert csak a vonalba kellett beállnom, de a feladatokkal megbirkózni tehetőségemen felül való volt; nem tenném többé." "Jól éltem, anyagi előnyökre tettem szert ügyes helyezkedéssel; bánom." "Cikkeket írtam, amik, látom, meg nem állhatnak az ige mérlegén; visszavonom őket, bánom, hogy a nevem örökre alattuk áll." "Teológiaiilag támogattam olyan cselekedeteket, amik nem Isten igéjéből születtek s ezzel azt a látszatot keltettem, mintha Isten akarata volna; bánom." "Nem mondtam igazat és tudtam, hogy nem mondok igazat, de nem mertem másképp szólni; bánom." "Isten nevében mondtam, amit Isten nem mondott, a nép nevében mondtam, amit a nép nem akart; bánom." "Többször is megforgattam a köpönyegemet, ahogyan az érdek újra meg újra kívánta; felettébb bánom." "Még jó időben leszakadtam a tévúton járókról, de ennyi s ennyi évig én is toltam a szekeret; bánom." És tovább is így. Mert ez az igazság. S enélkül az igazság nélkül üres és képmutató volna a szeretet.

S ha ez a megbánás és megbocsátás nem megy végbe közöttünk? Nem akarok most erre gondolni. Meg kell történnie! Mert kicsiny egyházunknak élni kell és mi lelkészek néhány százán EGY szívvel-leléssel kell hogy szolgáljuk az egyház Urát!

Még egy gondolatot kell, harmadiknak, idetárnom. Meglepő úgrásnak tetszhetik, de az utolsó mondatomba belevág. Ezt is érintettem nov. 3-án és boldog vagyok, hogy akkor elmondtam már. Nem szabad, hogy lelkészi közösségünk egységét és Krisztus-szolgálatunkat a politika szakassza szét! Mondjuk ki bátran, hogy mi a napi politikában résztvenni nem kívánunk és nem fogunk. Lemondunk erről az emberi jogunkról a szolgálatunk kedvéért. Ha pl. többpárt-rendszer van, akkor nem teheti a lekipásztör azt, hogy híveinek az egyik csoportjába áll, holott az egész nyájnak a pásztora. Továbbá, nyilvánvaló, hogy a lelkészi tiszt egész embert kíván és nem jut sem erőnk, sem időnk másegyébire, ha híven be akarjuk tölteni kötelességünket. Ha a lelkész résztvesz a napi politikában, lehetetlen, hogy ezt csak egyéni felelősségére tegye. A világ is, a hívek is mint lelkészt, mint az egyház képviselőjét fogják tekinteni. Hogy mennyi kár származott ebből nemcsak az elmúlt években, de az azelőtti években is és a megazelőtt lefolyt korszakban is, mindnyájunk előtt ismeretes. Isten óvjon minket attól, hogy mi a politikai katholicizmus útjára lépjünk! Etekintetben gyökeres különbségnek kell lenni köztünk és köztük.

Nékünk hittel hinni kell, és amennyire rajtunk áll, az állammal és a világgal is meg kell értetnünk, hogy az egyház akkor tesz legjobbat az emberiségnek, ha egyház marad. Az egyház az evangélium hirdetésével szolgál a világnak. Így válik a világ lelkiismeretévé. Ebből a szolgálatából fakadnak a jó erkölcsnek, a munkaszerezetnek, a tiszta családi életnek és a nemzetért való áldozatnak is érett gyümölcsei.

Meg kell hát fordítani a dolgokat. Az elmúlt években az történt, hogy a történelem eseményeihez akarták szabni vezetőink az egyház életét. Az eseményektől sodortatva meghozták gyors és gyakorlati döntéseiket. Utólag azután igyekeztek ezt teológiaiilag is igazolni. Ezt nevezem én cammogó teológiának! Meg kell fordítani a dolgokat. Nékünk az Isten evangéliumát hamisítatlanul hirdetnünk kell, bármi történjék is a világban. És nem kétséges, hogy ez az evangélium formálni fogja magát a világot is. Többet, jobbat mi nem tehetünk. Azokat a politikai elveket, amiket esetleg mi képviselnénk, képviselik mihelyettünk sokan mások és sokkal kiválóbban, mint mi. De az evangéliumot helyettünk mások nem fogják hirdetni. Ezt csak mi adjuk a világnak. Olvadjunk fel teljesen ebben a szolgálatban és higgyük hittel, hogy így adunk leg-többet hazánknak is, az emberiségnek is!

* * *

Most pedig hadd forduljak Ordass püspök urunk felé, hogy köszöntsem őt. Bizonyára már beszédem elején ezt várta volna a lelkesértekezlet. Mégis csak most keríték sort rá, mert úgy vélem, hogy köszöntésünk több, mint az ő személyének kijáró tisztelet és szeretetnyilvánítás. Az ő személye és püspöki tisztségviselése tárgyilag idetartozik mai megbeszélésünkre, midőn egyházunk leg-
égetőbb aktuális kérdéseiről és lelkeszi feladatainkról akarunk szót váltani.

Legyen hála a mindenható Istennek, hogy Ordass püspök úr rehabilitációja október 6-ikára megtörtént, többhetes, sőt hónapos tárgyalás után. Isten úgy rendezett el mindent – az Egyházak Világtanácsának magyarországi üléséhez, a Lutheránus Világszövetség vezetőinek a magyar Állami Egyházügyi Hivatallal való beható tanácskozását, a szeptemberi lelkeszkonferenciák lefolyását és még számos egyéb ügyet, hogy püspök urunk rehabilitációja hetekkel a váratlan országos események kitörése előtt végbement. S annak ellenére, hogy tisztének gyakorlati átvételére csak október 30-án kerülhetett sor, mégis még idejében ő lett fix pontjává, személyét és tisztét illetően is, magyar evangélikus egyházunk reménylett alkotmányos újjárendeződésének. Szinte nincs is más vezetőtiszttségben ma egyházunkban, egyedül ő, de az ő széke elegendő arra, hogy rövidesen alkotmányosan kibontakozhassék egyházunk minden fokon való vezetése.

Természetesen emellett az objektív tény mellett nem lényegtelen az a kérdés, hogy teljes bizalmunkkal megajándékozuk-e őt vagy sem. Én megkérdeztem lélekben magamtól, miért bízom őbenne s miért bízunk mi szemmel láthatóan sokan őbenne?

Először is azért, mert életével példát mutatott arra, hogyan kell vállalni Jézus Krisztus keresztyét. Így is mondhatnám: azért bízunk mi őbenne, mert ő bízott az Istenben. Bízott akkor is, amikor magára maradt. Én egyáltalában nem látom őt valamiféle hősnek, hanem egyedül Istenben bízó embernek, ki minden erejét naponta Istentől kapta. Istent kell áldanunk azért, hogy néki megadta a keresztvállalásra való erőt is. Sohasem feledem el azt a beszélgetésünket, amidőn büntetésének kitöltése után szabadulván, elbeszélte nekem lelki küzdelmeit. Többek közt azt, hogy amikor a védője tudtára adta: ennyi s ennyi évre szóló szabadságvesztéstől halálbüntetésig terjedhet az ítélet, akkor megküzdötte magában a harcot: kész vagy-e meghalni is az igaz ügyért? S midőn igent mondott magának, soha nem tapasztalt békesség árasztotta el. Nem bízhatunk hát őbenne? Nem kell-e kérnünk Istent, hogy erősítse meg őt napról napra a hitében? Sőt nem kell-e őt testvéri szeretettel intenünk: maradj meg istenféllemdőben és Benne vetett bizodalmdban?!

Másodszor úgy vélem, azért bízhatunk püspökünkben, mert sok tanújelét adta annak, mennyire tisztára az egyház ügye, harca, védelme, élete égeti az ő lelkét. Hamis vádak alapján összebonyolították ugyan az ő dolgaikat nem-egyházi fonalakkal is, de előtűnik napnál világosabb, hogy tisztára az egyházért emelt szót és azt mindig az egyház lényegének, természetének megfelelő módon tette. Akkor sem folyamodott más eszközökhöz, amikor – amint mon-

dani szokták — az egyház "érdeke" megkívánta volna. Az egyház érdeke azonban sohasem lehet az, hogy egyház-mivoltából kilépjen! Könnyű persze ezt kimondani, nehéz az eseményekben megőrizni. Bízunk Ordass Lajosban, mert úgy látjuk, hogy ő szakadatlanul igyekezett tisztára az egyház emberének megmaradni. Ilyennek látja őt a lutheránus világ is.

Végül én bízom benne s hiszem, mások is bíznak benne bizalomraméltó emberi tulajdonságai miatt. Hajthatatlan az igazság dolgában s megértő a gyengékhez, küszködőkhöz. Megvesztegethetetlen, de méltányos. Zárkózott, de tanácsot elfogadó, sőt kérő. Veszedelemben is ragaszkodik ahhoz, amire esküt tett, de mindent kész visszavonni azok kezébe, akik valamivel megbízták, ha a megbízást visszavonnák. Bizalom alapján akarja tisztét betölteni.

Engedjétek meg, hogy erről a bizalomról őt nyilvánosan is tudassam és őt meleg szeretettel köszöntsem. Kettőt kérek áldásul Istentől számára: adjon neki erős hitet és adjon neki jó egészséget, hogy még sokáig végezhesse munkáját egyházunk javára!

Már csak pár szóval, de meleg szeretettel hadd köszöntsem körünkben dr. Keken András és Kendei György lelkésztestvéreinket is abból az alkalomból, hogy visszatérhettek az egyházi szolgálatba s pásztorokul a gyülekezeteikbe. Köszöntöm még Turóczy Zoltán püspök urat is, akire az Északi egyházkerület vezetése rábízott, míg a kerület meg nem választja a maga törvényes püspökét. Bízunk benne is, hogy szolgálatát a régről ismert hűséggel fogja végezni.

* * *

Ami mármost közelebből a mai feladatainkat illeti, két részen szólhatunk erről.

Elsőnek azt a szűkebb értelemben vett sajátos lelkeszi feladatot kell megunk előtt látnunk, hogy a lelkeszi munkaközösségek életét újjárendezzük. Nem kívánjuk egyszerűen a MELE-t fel támasztani, mert valóban semmi szükség nincs arra, hogy a régi egyesületi alapra visszatérjünk. Bár megjegyzem, hogy régen is csak formálisan volt a MELE egyesület; olyan korban született, melyben sok mindent egyesületi formába öntöttek; de valójában régen is egyházi szerv volt, az igyekezett lenni.

Nos, amikor 1950 tavaszán egyre sürgetőbbben noszogattak bennünket a MELE feloszlására azzal az indokolással, hogy semmiféle egyházi egyesület nem maradhat fenn, (de jól tudjuk, a sürgetés mögött az a vágy is meghúzódott, hogy ne legyen MELE, a lelkészek bizalmából választott elnökség ne tudjon beleszólni az egyházkormányzatba) — még a feloszlás előtt szabályzat-tervezetet készítettünk s azt javaslatképpen az egyetemes presbitérium elé terjesztettük. Maga az egyetemes presbitérium bízta meg a MELE választmányát ezzel a munkával, hogy ti. az egyesület helyett egy egyházi szervet létesítsünk. Amde a megvalósulásra nem

került sor. Az egyesület feloszlátását követő hosszabb szünet után az egyházi vezetők megindították ugyan a lelkeszi munkaközösségeket (ezt az új nevet a mi szabályzatunkból vették át!), de merőben más alapon.

Most mi fontosnak tartjuk azt, hogy erre a szabályzat-alkotásra visszatérjünk, persze mutatis mutandis. Meg kell alkotnunk a lelkeszi munkaközösségek szabályzatát, s ezzel a lelkeszi munkaközösségek szabad életének feltételét! A szabályzat-tervezetet a régebbi munkák alapján nagy gonddal Pröhle Károly akadémiai tanárunk szövegezte meg. Előbb hárman, majd tízen tüzetesen megvittattuk, rajta javítottunk s most röviden előterjesztjük. Döntőnek azt tartom ebben a szabályzatban, hogy a lelkeszek a tisztviselőket minden fokon a bizalom alapján választhatják meg. A választás a lehető legszélesebb alapon történik, titkosan, abszolút szótöbbséggel. Így meg fognak szűnni az egyhangúsággal való tisztség-betöltések. De azt tartom, hogy nem szégyen szótöbbséggel tisztséget kapni. Sőt minden vezetőnek nagyon jó tudnia arról, hogy kisebb-nagyobb ellenzéke is van.

A lelkeszi munkaközösségek jövőendő programjáról természetesen majd akkor lehet szó, ha a választások megtörténtek.

Tágabb értelemben vett lelkeszi feladatunknak tekinthetjük azután azt, hogy véleményünket nyilvánítsuk, kiformáljuk, összehangoljuk megoldandó egyházi kérdéseinkben. Nem állíthatjuk magunkról, hogy mi lelkeszek vagyunk az egyház, sőt nagyon is meg kell tanulnunk újonnan, hogy a gyülekezetek teszik az egyházat; mégis elhivatásunk és a gyülekezetben viselt felelős tisztségünk kötelez bennünket arra, hogy lelkeszi véleményünkkel hozzászóljunk az egyház vezetéséhez.

Mindenekelőtt szükséges azért, hogy tudjunk az eddig történetekről. Néhány lelkesztestvért kértem meg, hogy röviden számoljon be ezekről, ill. tárja fel a problémákat. Én most a részletekbe bele nem megyek. Már a kezdet kezdetén közösen akarjuk megvitatni ügyeinket.

Csak egyetlen témát kívánok érinteni, fontossága miatt. Az egyház és állam viszonyát értem. Elkoptatott, sőt már-már hitelet vesztett szó volna, ha azt mondanám, hogy jó viszonyt akarunk. Így mondom inkább: becsületes viszonyt akarunk. Az egyház a világi felsőbbiséget Istentől rendeltnek tudja és engedelmeskedik neki. Engedelmeskedik mindaddig, míg az kifejezetten Isten parancsolata ellen valót nem kíván az egyháztól. Ez utóbbi esetben az egyház Istennek enged. De akkor sem úgy, hogy erőszakkal áll ellene, hanem úgy, hogy szenved a hitéért. Így még szenvedésével is azt bizonyítja, hogy alávetve tudja magát a karnak, az Istentől rendelt hatalomnak.

Evangélikus egyházunk a magyar államban, a magyar nép közt semmi egyebet nem akar, csak Jézus Krisztus evangéliumát hirdetni, mert evégből küldetett. Hisszük, hogy ez a küldetés mindenféle államrendben fennáll és teljesíthető. Semmi okunk nincs arra, hogy ebben magyar hazánk földjén mai helyzetünkben mi kételkedjünk. Ha helye van a keresztnek a magyar címerben, akkor helye

van az egyháznak is a magyar életben. Ez a "hely", amit mi elfog-lalhatunk és betölthetünk, ismét mondom, nem egyéb, mint az evan-gélium hirdetése. Semmi egyebet nem kívánunk mi a magyar állam-tól, mint azt, hogy az evangélium hirdetésére és természetesen hallgatására is a törvényben biztosított szabad vallásgyakorla-tot valósággal megadja, biztosítsa, s a lehetőséghez képest anya-gilag is támogassa. Az evangéliumhirdetésen értjük egyházi szol-gálatunk minden formáját úgy, amint az hozzávetőleges pontossá-ggal az állammal kötött egyezményben is fel van sorolva. Az egy-ház és állam közt létrejött egyezményt elismerjük, sőt kérjük, hogy térjünk vissza hozzá, mert egyes pontjaiban az elmúlt évek során rövidséget szenvedett. Amennyiben pedig további tárgyalá-sok szükségét látja az állam, erre is készek vagyunk. Megnyugta-tó volna mindkét fél számára, ha az egyezményt vagy a tárgyalá-sok alapján javított egyezményt törvényként is majd kihirdetnék.

Az egyház és állam közt kialakítandó becsületes jó viszonyt nagyban segítené, ha az Állami Egyházügyi Hivatal vezetői és funkciót végzői a jövőben egyetlen lelkeszről sem alkotnának vé-lelményt esetleges bemondások vagy kétes értékű jelentések alap-ján. Ez ugyanis a múltban magával hozta azt, hogy némelyek ártat-lanul befeketítették. S ez annál fájdalmasabb volt, mert magá-ban a lelkeszi közösségben idézett elő sűrű meghasonlást. Mi nem tudunk a lelkipásztor megítélésére nézve más mértéket felállíta-ni, mint azt, hogy hű-e hivatásának teljesítésében, mit végez a gyülekezetben! Nem helyes ettől merőben idegen szempontok szerint csoportosítani, megosztani a lelkeszeket, sőt egyenest megítélni őket. Erősen hisszük, hogy a becsületes viszony kialakításával a hibák elfeledtetnek és a lelkeszek közt is helyreáll a békesség.

Mi magyar evangélikus lelkeszek szeretjük hazánkat, népünket, tiszteljük előljáróinkat s a legnagyobbal kívánunk szolgálni né-ki: a ránkbízott evangéliummal!

* * *

Szeretett Szolgatársaim! Új szakasz kapujában állunk. Bármit hoz a holnap, egy szakasz lezárult. Mégse ejtsük ki számon köny-nyelmű lelkesedéssel a szót, hogy soha többé ez vagy amaz meg nem történhetik. A bűnnel mi az ítéletnapig sem végzünk. Minden bűn, amit a múltra nézve megítélünk, száz és száz formában felüt-heti a fejét a jövőben is, közöttünk is. A kísértések nem múl-tak el. A Krisztus keresztyének felvétele sem válik elavult pa-rancssá. Naponta bűnbánatot kell tartani és naponta fel kell ven-ni a keresztet. Az egyház számára ez az Isten örök útja, míg csak be nem teljesedik az ő dicsőségének országa!

Azért hát álljon és maradjon mindenki a helyén! Ne legyünk béresek, legyünk pásztorok, pásztorai a nyájnak!

Aldja meg a mi Megtartó Urunk, Jézus Krisztus magyarországi evangélikus egyházunkat a mi hűséges pásztori szolgálatunk által!

Budapest, 1956. december 11.

Scholz László

* * *

ZSINAT ELÉ — Dr. Sólyom Jenő cikkei a Lelkipásztor folyóiratban.

Egyházunk jogi fogalma. 1948. január 26-27.
A lelkészi szolgálat egysége. 1948. február 54-57.
Egyháztagság. 1948. március 109-112.
Egyházköztség. 1948. április 149-152.
Felügyelők. 1948. május 182-186.
Egyházi munkaágak kijelölése. 1948. június 219-222.
"Vallástanítás" — "egyházi oktatás". 1948. július-augusztus 276-279.
Törvénykezés. 1948. szeptember-október 380-382.
Egyházegyetem. Zsinat. 1948. november 453-457.
Az új egyházi törvénytervezet. 1949. február 58-63.
Az új egyházi törvények előkészítésének problémái. 1949. április 135-138.
A püspöki tiszt a Magyarországi Evangélikus Egyházban. 1949. május 174-182.

HALOTTUNK — Dr. MÁLYUSZ ELEMÉR akadémikus.

Lapunk már nyomdában volt, amikor a napisajtóban olvashattuk a szomorú hírt, hogy Ordass Lajos Baráti Körünk örökös tiszteletbeli tagja, dr. Mályusz Elemér akadémikus váratlanul elhunyt... Ígéretét bírtuk arról, hogy a Türelmi Rendelet időszerűségét friss dolgozatban tárja Olvasóink elé... Ez sajnos elmarad. Nagy munkásságáról, szerény személyéről — folyóiratunk legközelebbi számában — dr. Komjáthy Miklós ny. főszerkesztő emlékezik.

Örömmel adunk hírt arról, hogy 1990. évi január hó 1-től minden hónap 2. és 4. szombatján du. 4 órai kezdettel az Ordass Lajos szobában (XI. Bocskai út 10. sz.) fogadóórát tartunk, amikor Baráti Körünk időszerű munkájáról adhatunk tájékoztatást. Ugyanott egyházi folyóiratok is rendelkezésre állnak.

ÖSSZEFOGLALÓ

A Keresztvény Igazság új folyamának 4. számát két meditáció nyitja. Az első: Ordass Lajosnak a folyóirat 1938. évi 12. számában megjelent, "Királyod jön!" című meditációjának utánközlése. Ezután következik Dóka Zoltánnak az "Isten kiáltó emberei"-ről szóló áhitata, amely a Megújulási Mozgalom augusztus 26-i, kelenföldi találkozásán hangzott el. A tanulmányok sorát Bole-
ratzky Lórándnak "Az egyházkerületek beosztása"-ról szóló írása kezdi, amelyben a szerző az 1952-es zsinat kerületeket átszervező, ill. megszüntető, súlyos következményekkel járó és állami szempontokat érvényesítő hibás döntéseiről is szól, és egyházunk történelmi örökségére és demokratikus hagyományaira hivatkozva igényli, hogy a legközelebbi zsinat ismét több egyházkerületet szervezzen meg.

Id. Magassy Sándor "A Kiáltó szó védelme" érdekében elemző kritika tárgyává teszi Nagy és Harmati püspököknek a Kiáltó szóval kapcsolatosan az espereseknek írt (és itt is közölt) körleveleit. (A Megújulási Mozgalom iratát a 3. számban hoztuk.) Magassy kimutatja, hogyan érvényesül ezekben a körlevelekben is a régi stílusú, paternalista egyházvezetési gyakorlat. Jelen számban folytatjuk az egyházi reformmozgalom dokumentumainak közlését. Itt olvasható az 1986-os "Testvéri szó", amelynek ez az első hazai sajtóközlése! Ez az irat az egyházvezetés részéről először elutasításban részesült, majd a magát reformpártinak nevező egyházvezetés is többször hivatkozik rá, sajátosan értelmezve a Testvéri szó közösségének történetét. Ezért is jelentős, hogy Ittész Gábor, aki Dóka Zoltánnal együtt kezdeményezője volt a Testvéri szó közösség létrejöttének, írásában ("Néhány személyes szó...") az irat és a közösség történetének fontos eseményeire és fordulataira emlékezik, több esetben korrigálva az egyházvezetőség tagjainak ezzel kapcsolatos véleményét. Ittész Gábor ezeknek az eseményeknek egyik koronatanúja. Scholz László "Egyházunk mai helyzete és lelkesítő feladataink" címmel 1956. december 13-án elhangzott beszéde történelmi időket idéz. A megújulás és bűnbánat kapcsolatáról, a hiteles egyházi vezető karakteréről fogalmaz meg, több mint 30 év után is aktuális gondolatokat; s amikor konkrét, szervezési stb. feladatokat vesz számba, akkor is inspiráló egyházunk mai helyzetének átgondolása és elemzése szempontjából.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vierte Folge der neuen Ausgabe der Christlichen Wahrheit beginnt mit zwei Meditationen. Die erste ist eine Neuveröffentlichung der in der Folge vom Jahre 1938 erschienenen Meditation "Dein König kommt!" von Lajos Ordass. Hierauf folgt die Betrachtung "Der rufende Mann Gottes" von Zoltán Dóka, die er gelegentlich der Zusammenkunft der Erneuerungsbewegung am 26. August in der Gemeinde Budapest-Kelenföld hielt. Die Reihe der Studien eröffnet die Arbeit von Lóránd Bolteratzky über "Die Einteilung der Kirchendistrikte", in welcher der Verfasser auch die verfehlten Beschlüsse der Synode vom Jahr 1952 behandelt, mit denen die Distrikte umorganisiert bzw. aufgelassen wurden, was schwere Folgen zeitigte und staatliche Gesichtspunkte geltend machte. Ferner beansprucht er unter Berufung auf das historische Erbe und die Demokratischen Traditionen unserer Kirche, dass die nächste Synode wieder mehrere Kirchendistrikte organisiere.

Sándor Magassy sen. unterzieht zwecks "Verteidigung des Schreiwortes" die im Zusammenhang mit dem Schreiwort an die Senioren gerichteten (und auch hier veröffentlichten) Rundschreiben der Bischöfe Nagy und Harmati einer analysierenden Kritik. (Die Schrift der Erneuerungsbewegung brachten wir in der 3. Folge.) Magassy legt dar, wie sich auch in diesem Rundschreiben die paternalistische Praxis alten Stils der Kirchenleitung durchsetzt. In unserem vorliegenden Heft setzen wir die Veröffentlichung der Dokumente der kirchlichen Reformbewegung fort. Es ist hier das "Brüderliche Wort" vom Jahre 1986 zu lesen, dessen erste heimische Pressepublikation dies ist! Diese Schrift wurde seitens der Kirchenleitung zuerst abgelehnt, nachher beruft sich auch die sich als reformparteilich bezeichnende Kirchenleitung wiederholt darauf, indem sie die Geschichte der Gemeinschaft des Brüderlichen Wortes in einer eigenartigen Weise auslegt. Es ist auch deshalb von Bedeutung, dass sich Gábor Ittész, der zusammen mit Zoltán Dóka Initiator des Entstehens der Gemeinschaft des Brüderlichen Wortes war, in seinem Artikel ("Einige persönliche Worte ...") wichtiger Ereignisse und Wendungen der Schrift und der Bewegung erinnert, wobei er die diesbezügliche Meinung der Mitglieder der Kirchenleitung in mehreren Fällen korrigiert. Gábor Ittész ist einer der Kronzeugen dieser Geschehnisse. Die am 13. Dezember 1956 von László Scholz unter dem Titel "Die heutige Lage unserer Kirche und unsere pastoralen Aufgaben" gehaltene Ansprache ruft historische Zeiten wach. Über die Beziehung von Erneuerung und Busse, den Charakter des authentischen Kirchenleiters formuliert er auch nach über dreissig Jahren noch aktuelle Gedanken; und auch in dem er konkrete, organisatorische usw. Aufgaben aufzählt, wirkt er hinsichtlich des Überdenkens und der Analyse der heutigen Lage unserer Kirche inspirierend.

SUMMARY

The fourth issue of the new series of Christian Truth begins with two meditations. The first one is the second publication of a meditation of Lajos Ordass, titled "Your King is coming", which was first published in the 12. issue of the periodical in 1938. It is followed by Zoltán Óka's prayer service on "god's crying men", which was delivered on 26th August at the Kelenföld meeting of the "Renewal Movement". The first of the series of treatises is "The arrangement of church districts" by Lóránt Bolteratzky, in which the author writes about the 1952 synod's wrong decisions which rearranged and liquidated districts, were followed by serious consequences and enforced state interests. The author also claims — referring to the historical heritage and democratic traditions of our church — that the next synod should again organize more church districts.

Magassy points out how the old style, the paternalist practice of church leadership comes across in these encyclical letters. In our present issue we go on publishing the documents of the church reform movement. The "Brotherly Word" from 1986 can be read here, published in Hungary for the first time! The church leadership first rejected this document, later the leadership too, who call themselves pro-reformist, refer to it several times interpreting the history of the community of the "Brotherly Word" in a peculiar way. This is why it is meaningful that Gábor Ittész, who together with Zoltán Óka, was initiator of the Brotherly Word community, in his writing (Some personal words...) recalls the important events and turning points of the history of the document and the community, in several cases correcting the opinion of the members of the church leadership concerning Brotherly Word. Gábor Ittész is one of the star witnesses of these events. Historical times are recalled by László Scholz's speech delivered on 13th December 1956 titled "The present situation of our church and our pastoral tasks." The thoughts he worried about the connection between renewal and repentance, and the character of the authentic church leader are actual more than 30 years later; and it is inspiring to think over the present situation of our church and to analyze it when he enumerates factual organizational etc tasks.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BOLERATZKY LÓRÁND dr. ny. ügyvéd	—	Budapest
DÓKA ZOLTÁN gyülek. lelkesz	—	Hévízgyörk
ITTZÉS GÁBOR gyülek. lelkesz	—	Győr
MAGASSY SÁNDOR id. gyülek. lelkesz	—	Bakonyszombathely
SCHOLZ LÁSZLÓ ny. lelkesz	—	Budapest

A KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

BOLERATZKY LÓRÁND dr.	—	Vértanúink - dr. Zsedényi Béla
DÓKA ZOLTÁN	—	Zsinát elé!
KARNER KÁROLY	—	Igaz, igazság, Isten országa

SZERKESZTŐI ÉS KIADÓI ÜZENETEK

Ifj. dr. Fabiny Tibor szerkesztőnk több hónapos tanulmányútra utazott Belgiumba.

Folyóiratunkban megjelent cikkekhez, tanulmányokhoz kapcsolódó hozzászólásokat, észrevételeket kérjük a szerkesztőbizottság címére küldeni (1114 BUDAPEST, Bocskai út 10. szám).

A folyóirat könyváruusi forgalomba nem kerül, a kiadóhivatalban szerezhető be. Figyelmébe ajánljuk a felhívási mellékletet.

Folyóiratunk jelen számához utalványt csatolunk többek kérésére. Felhasználás esetén kérjük az összeg rendeltetésének megjelölését (adomány, folyóirat, könyvkiadás stb.).

Hálásan köszönjük a szolgáltató szeretet minden adományát, ami címünkre eleddig beérkezett. Október 18-ig csekken a folyóirat költségeire 37.245,- Ft; — egyéb adományként 44.760,- Ft érkezett.

Alapszabályunk szerint a Baráti Kör tagjaitól nem kér tagdíjat. Szíves és önkéntes adományokra hagyatkozunk. Ezt ajánljuk most szeretetükbe, és kérjük jó reménységgel.

KARÁCSONYI AJÁNDÉKOZÁSRA

ajánljuk

ORDASS LAJOS: AZ IMÁDKOZÁSRÓL c. munkáját, valamint

SCHOLZ LÁSZLÓ: JÓT VÁRJ! c. verseskötetét.

E két könyv az Evangélikus Sajtóosztályon

(VIII. Puskin u. 12.) szerezhető be.

Az Ordass Lajos Baráti Kör kiadásában most jelent meg

ORDASS LAJOS: A KERESZTFA TÖVÉBEN c. áhitatos könyv.

A 192 oldalas, könyv karácsonyi ajándékozássra ugyancsak igen alkalmas.